

Správa sledování Ministerstva vnitra v letech 1948–89 (Stručný nástin organizačního vývoje)

Miroslav Urbánek

Státní bezpečnost, která patřila k hlavním oporám komunistického režimu, a především její činnost, se stala předmětem neutuchajícího zájmu celé řady badatelů. V mocenské struktuře totalitního režimu patřila tato organizace do složek Sboru národní bezpečnosti, začleněných do Ministerstva vnitra. Výjimkou je období let 1950–53, tedy ještě v tzv. zakladatelském období československého komunistického režimu, kdy Státní bezpečnost patřila do složek nově vytvořeného Ministerstva národní bezpečnosti.

Problematice organizačního vývoje Státní bezpečnosti (StB) a její existence ve struktuře Ministerstva vnitra a Ministerstva národní bezpečnosti jako úřadů patřících k tzv. silovým ministerstvům se věnovalo zatím pouze malé množství badatelů. K „průkopníkům“ výzkumu této problematiky patří bezesporu Jan Frolík, autor obsáhlé studie *Nástin organizačního vývoje státobezpečnostních složek Sboru národní bezpečnosti v letech 1948–1989* (Sborník archivních prací, R. XLI, č. 2, Praha 1991). Frolík tuto svoji práci ještě doplnil a vydal pod názvem *Ještě k nástinu organizačního vývoje státobezpečnostních složek Sboru národní bezpečnosti v letech 1948–1989* (Sborník archivních prací 52/2002, č. 2, Praha 2002). Mezi další práce, které se podrobně zabývají Státní bezpečností patří studie Františka Koudelky *Státní bezpečnost 1954–1968* (Sešity Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR, č. 13, Praha 1993) a práce Jana Peška *Štátna bezpečnosť na Slovensku 1948–1953* (Veda, Bratislava 1996). Organizační strukturou Státní bezpečnosti se mj. zabýval také Karel Kaplan ve své knize *Nebezpečná bezpečnost. Státní bezpečnost 1948–1956* (Doplněk, Brno 1999).

Organizační struktura Státní bezpečnosti, její úkoly a také metody práce se během doby existence této organizace měnily a vyvíjely. Nicméně vždy sloužila vládnoucímu režimu, a to v jeho právě existující podobě. Útvar, jehož hlavní činnost byla zaměřena především na sledování československých občanů, kteří byli v nepřátelském poměru k tehdy vládnoucímu režimu, a sledováním občanů cizích států, zejména tzv. kapitalistických, pohybujících se nebo případně působících na území Československa, patřil do složek komunistické Státní bezpečnosti již od počátku roku 1948. Zachycení organizačního vývoje tohoto útvaru, a v této souvislosti také stručný nástin jeho činnosti v rámci složek StB, je cílem této studie. Tato práce rozhodně neaspiruje na historickou studii, která by přinesla zpracování dějin útvaru sledování v celé jejich šíři. Měla by se stát spíše jakousi pomůckou pro další badatele a zájemce o tuto problematiku,

příspěť k jejich snadnější orientaci ve vývoji organizace částí útvaru sledování v období let 1948–89. Jednotlivými složkami StB, působícími v rámci Ministerstva vnitra a krátce také v rámci Ministerstva národní bezpečnosti, a jejich organizačním vývojem se zabýval již Jan Frolík ve výše zmíněných studiích, ale vzhledem k širší záběru této práce nemohl pochopitelně věnovat těmto útvarům podrobnější pozornost.

I když by se mohlo zdát, že útvar sledování byl podle svého statutu a náplně činnosti pouze jakýmsi „servisním“ pracovištěm ostatních složek StB, pro které zajišťoval získávání informací zejména sledováním osob, nebylo tomu tak zcela. Postupem doby se z této složky stala v souladu s reorganizacemi ministerstva samostatná Správa sledování,¹ poměrně úzce spolupracující s ostatními, tzv. operativními, správami Ministerstva vnitra, a její práce měla pro činnost StB velký význam. Do vysokých funkcí v rámci celého rezortu se dostávali také velitelé a náčelníci této složky Státní bezpečnosti. Dokazují nám to například kariérní postupy vlivných činitelů StB, mezi které patřili např. Antonín Prchal nebo Ján Hanuliak.

Poté, co v únoru roku 1948 převzali v Československu moc *via facti* komunisté, došlo postupně ke změnám nejenom ve státním aparátu, ale v celé společnosti. V souladu s těmito změnami bylo nově organizováno také složení Sboru národní bezpečnosti. Dne 17. října 1948 došlo v rámci Ministerstva vnitra ke zřízení tzv. Skupiny I (Bezpečnost) a Skupiny II (Veřejná správa). Řízením Skupiny I (Bezpečnost) byl pověřen plk. Josef Pavel,² a to ve funkcích přednosta této skupiny a zástupce (později náměstka) ministra pro bezpečnostní věci. Tato Skupina I (Bezpečnost) se skládala

1 AMV Praha, f. IV. správa SNB – Správa sledování (sign. A-25). Fond vznikl z činnosti správy StB a jejich předchůdců, kteří zajišťovali sledování čs. občanů a cizích státních příslušníků, pohybujících se na území Československa. Od roku 1948 jsou zachovány jednací protokoly, které tvoří až do roku 1990 velkou část dochovaného materiálu. Pokrývají časové období let 1948–90 a lze z nich vytvořit celkem souvislou řadu. Před rokem 1950 není dochován žádný spisový materiál, písemnosti 50. a 60. let 20. stol. jsou dochovány torzovitě, souvislejší celky se vyskytují až v 70. a 80. letech 20. století. Fond obsahuje řadu rozkazů, směrnic, instrukcí a materiálů vztahujících se k organizaci a systemizaci, které umožňují vytvoření představy o problematice, které se Správa sledování věnovala, a o jejím organizačním vývoji a dalším rozvoji. Dále je ve fondu obsažena poměrně ucelená řada tzv. protokolů sledování, které umožňují dobře vysledovat jednotlivé akce, které IV. správa SNB (Správa sledování) prováděla pro čs. kontrarozvědku a další správy StB. Spisový materiál k problematice sledování je torzovitý, ale dá se z něho rekonstruovat vývoj v metodách sledování, torzovitě jsou také zachovány tzv. svodky ze sledování z 80. let 20. stol. a také tzv. „Bulletin sledování“, ve kterém byly mj. popsány a zhodnoceny úspěšně provedené akce Správy sledování. Část dochovaných písemností tvoří plány činnosti Správy sledování a jejich vyhodnocení, jednání štábu náčelníka správy, materiály inspekce náčelníka správy, ROH, Klubu příslušníků IV. správy SNB, rozborů hospodaření správy, kádrový a personální materiál a agenda vnitřního odboru správy. Spisový materiál zachycuje částečně také postupně technické vybavování sledovacích odborů správy, budování a vybavování opěrných bodů pro trasové sledování. Část fondu tvoří také písemnosti kádrového a školského odboru a hospodářského (později ekonomického) odboru Správy sledování. Materiály Správy sledování byly uspořádány v roce 2004.

2 Josef Pavel (1908–1973), interbrigadista, člen KSČ od roku 1932, poslanec Národního shromáždění, plukovník, později generál SNB, v letech 1947–48 vedoucí bezpečnostního oddělení ÚV KSČ. Patřil k tvůrcům nové organizační struktury Ministerstva vnitra ČSR po roce 1948, působil jako zástupce (později náměstek) ministra vnitra pro bezpečnostní věci, přednosta Skupiny I (Bezpečnost) na Ministerstvu vnitra. Zatčen byl v roce 1951, v letech 1951–53 ve vyšetřovací vazbě. Josef Pavel byl kolegiem Nejvyššího vojenského soudu odsouzen 30. 12. 1953 pro velezradu na 25 let odnětí svobody, k propadnutí celého jmění a zbavení čestných práv občanských navždy. Vězněn byl ve věznici v Leopoldově. Rehabilitován koncem 50. let 20. stol., ministr vnitra ČSSR ve vládě Oldřicha Čermíka, po událostech Pražského jara odvolán z funkce. V 70. letech 20. stol., s nástupem tzv. normalizace, donucen se stáhnout z veřejného života, sledován StB jako nepřátelská osoba. I po svém odchodu z funkce na Ministerstvu vnitra udržoval kontakty s reformními komunisty a se španělskými interbrigadisty. Zemřel nečekaně v roce 1973.

z prezidia, odboru BA, který řídil přednosta Jindřich Veselý, a z odboru BC [řídil útvary Národní (později Veřejné) bezpečnosti], do jehož čela byl postaven plk. Jan Prunar. K 1. prosinci 1948 pak Josef Pavel vydal dva výnosy – výnos o organizaci prezidia pro Skupinu I (Bezpečnost) a výnos č.j. 30 600/taj/48, kterým byl stanoven organizační řád odboru BA.³

Odbor BA byl souběžně označován jako odbor Státní bezpečnosti a zároveň také jako Velitelství Státní bezpečnosti. Problematika sledování spadala v této době do tzv. skupiny BAa, která byla rovněž nazývána vnitřním oddělením StB nebo vnitřní Státní bezpečností. Přednostou této skupiny byl v roce 1948 kpt. Oswald Závodský, jeho zástupcem Ivo Milén.⁴ Skupina BAa se pak ještě dále členila do celkem pěti sektorů, v čele každého sektoru stál přednosta. Sektory jednotlivých skupin odboru BA byly postaveny na roveň oddělením v běžné organizační terminologii Ministerstva vnitra.⁵

IV. sektor skupiny BAa

Problematika sledování byla od 1. prosince 1948 v rámci skupiny BAa vřazena do sektoru BAa-IV (Výkon). Z materiálu nazvaného *Organizace odboru Státní bezpečnosti (BA)*, označeného č. j. 30 6000/taj/48-III-A, mj. vyplývá, že v té době byl velitelem výše zmíněného sektoru Josef Plechatý, jeho zástupcem Emil Orovan. Sektor BAa-IV byl v této době rozčleněn do celkem čtyř oddělení a jeho organizační složení vypadalo následovně:

- *vedení sektoru* (velitel, zástupce velitele)
- *1. oddělení* – zjišťovací (tj. identifikace pozorovaných osob)
- *2. oddělení* – sledovací
- *3. oddělení* – výpadové (tj. zatýkání osob)
- *4. oddělení* – všeobecné objekty (tj. střežení zastupitelských úřadů)⁶

Od 22. září 1949 bylo sledování začleněno do náplně činnosti samostatného 1. od-

3 O úloze Josefa Pavla při organizačních změnách Ministerstva vnitra viz Jan FROLÍK, *Nástin organizačního vývoje státobezpečnostních složek Sboru národní bezpečnosti v letech 1948–1989*, SAP, XLI/1991, č. 2, s. 455–456. Dále viz AMV Praha, f. 310, i. j. 310-2-1, Organizace Ministerstva vnitra, léta 1945–50. Srovnej f. 310, i. j. 310-2-3, Organizace Skupiny I (výnos č. j. 21 dův/48-BP/6 ze dne 20. prosince 1948).

4 Oswald Závodský (* 1910), interbrigadista, po roce 1945 pracovník branného oddělení ÚV KSČ, v letech 1948–50 pracovník aparátu ÚV KSČ, plukovník SNB, v letech 1950–51 velitel StB. Odsouzen v procesu se členy skupiny pracovníků v bezpečnosti v roce 1953, v roce 1954 popraven. Rehabilitován r. 1963. Ivo Milén (* 1911, dříve Imrich Müller), podplukovník SNB, vedoucí důstojník StB, odsouzen v procesu se skupinou pracovníků v Bezpečnosti. Zástupce velitele StB, člen KSČ od 29. 11. 1945. Nejvyšším soudem byl dne 23. 12. 1953 odsouzen na 22 let, k propadnutí jmění a ztrátě čestných práv občanských na 10 let za pomoc k velezradě a sabotáži. Rehabilitován, v září 1956 propuštěn z vazby; 10. 11. 1956 Nejvyšším vojenským soudem zproštěn viny z trestných činů sabotáže a pomoci k velezradě, 20. 5. 1964 sekretariát ÚV KSČ rozhodl o vrácení členství v KSČ.

5 AMV Praha, f. 310, i. j. 310-2-4/6, Organizace odboru BA (Výnos č.j. 30 600/taj/48 z 1. 12. 1948 – Organizace odboru Státní bezpečnosti BA v Ministerstvu vnitra). Srovnej Jan FROLÍK, *Nástin...* c. d., s. 456.

6 AMV Praha, f. 310, i. j. 310-2-4/6, Organizace odboru BA (Příloha výnosu č.j. 30 600/taj/48 z 1. 12. 1948 – Organizace odboru Státní bezpečnosti BA v Ministerstvu vnitra, č. j. 30 600/taj/48-III-A).

dělení, které bylo součástí sektoru BAa-IV. V podzimních měsících roku 1949 došlo také ke změně organizační struktury zmíněného sektoru. Sektor BAa-IV byl v té době jakousi pomocnou složkou pro ostatní sektory. Na dožádání operativních sektorů (jedná se o sektory BAa-I, BAa-II, BAa-III) prováděli jeho příslušníci přípravná šetření, sledování, realizaci (zatčení osob) a rozpracování tzv. všeobecných objektů (šlo především o agenturní zajištění hotelů a dalších ubytovacích zařízení). V čele jednotlivých sektorů stáli místo přednostů nově velitelé. Velitelem sektoru BAa-IV byl kpt. Josef Plechatý, funkci jeho zástupce zastával npor. Antonín Prchal.

Návrh nové organizace sektoru BAa-IV, podaný dne 27. září 1949, byl schválen o tři dny později 30. září 1949 s platností od 1. října 1949.⁷ Sektor BAa-IV byl tvořen kanceláří velitele, dvěma odděleními, členěnými do čtyř referátů, a jeho struktura vypadala následovně:

- *vedení sektoru* (velitel, zástupce velitele)
- *kancelář velitele sektoru* (referát 040)
- *I. oddělení – sledovací* (referát 042)
 - referát 042/1 (1. desítka)
 - referát 042/1 (2. desítka)
 - referát 042/1 (3. desítka)
 - referát 042/1 (4. desítka)
- *II. oddělení*
 - referát 041 (zjišťovací)
 - referát 043 (operativně-technický výkon)
 - referát 044 (všeobecné objekty)⁸

Z výše zmíněného schváleného návrhu dále víme, že velitelem I. oddělení (sledování) sektoru BAa-IV byl vrch. stržm. Vojtěch Kozel,⁹ funkci jeho zástupce zastával šstržm. Antonín Kavan. Mezi úkoly I. oddělení sektoru, které tvořil *referát 042* rozčleněný dále do čtyř tzv. desítek, patřilo jednak zajišťování a vlastní provádění sledo-

7 Tamtéž, f. 310, i. j. 310-2-4/15, Organizace odboru BA (Organizace sektoru BAa-IV. Návrh na nové rozdělení sektoru BAa-IV z 27. 9. 1949, který byl schválen 30. 9. 1949 s platností od 1. 10. 1949). Schválený návrh obsahuje personální obsazení velitelských funkcí a popis náplně činnosti referátů a oddělení.

8 Tamtéž, f. 310, i. j. 310-2-4/15, Organizace odboru BA. Organizace sektoru BAa-IV byla platná jako vzor pro všechna 4. oddělení KV StB na celém území Československa. Tato zásada byla dohodnuta jednak na poradě všech velitelů 4. oddělení KV StB, konané dne 26. 9. 1949, jednak na poradě zástupců sektoru BAa-IV Ministerstva vnitra s velitelem 4. oddělení BAa-IV Poverenictva vnútra, jak o tom svědčí výpis ze zápisu z této porady, opatřený 27. 9. 1949.

9 Vojtěch Kozel (* 1902), člen KSČ od roku 1922, na Ministerstvu vnitra působil od 15. 11. 1945. Velitel 1. oddělení (sledování) sektoru BAa-IV. Počátkem roku 1951 byl jmenován náčelníkem věznice, umístěné v dnešní Praze 6, která byla určena k tzv. vytěžování a převerbovce agentů-chodců. Dne 29. 5. 1956 poslán do trvalé výslužby. Více o V. Kozlovi a jeho činnosti, kterou prováděl v V. sektoru Velitelství StB, viz Jan FROLÍK, *Nástin organizačního vývoje státobezpečnostních složek Sboru národní bezpečnosti v letech 1948–1989*, SAP, XLI/1991, č. 2, s. 474–475.

vacích prací pro sektory BAa-I, BAa-II a BAa-III, jednak zajišťování a provádění celostátní instruktáže pracovníků referátů 042 na krajských velitelstvích StB.¹⁰

Ve funkci velitele II. oddělení (zjišťovací) působil štržm. František Liska, jeho zástupcem byl štržm. Josef Zikmund. Toto oddělení bylo rozčleněno do tří referátů (041, 043, 044).

Referát 041 (zjišťovací) vedl štržm. Antonín Hála. Pracovníci tohoto referátu prováděli zjišťování pro kancelář přednosta odboru, kanceláře přednostů skupin, dále pro I. oddělení a referáty 043, 044 na II. oddělení sektoru BAa-IV a pro sektor BAa-II/5. Zajišťovali také celostátní instruktáž pracovníků referátů 041 krajských velitelství StB.¹¹

Referát 043 (operativně-technický výkon) vedl štržm. Josef Zikmund, jeho zástupcem byl štržm. Václav Smolík. Pracovníci referátu zajišťovali operativně-technický výkon pro potřeby vlastního sektoru, udržovali pravidelný styk se sektorem BA (operativní technika, řízení technické služby StB), dále prováděli zvláštní operativně-technické a technické úkony pro sektory BAa-I, BAa-II, BAa-III a celostátní instruktáž pracovníků referátů 043 krajských velitelství StB.¹²

Referát 044 (všeobecné objekty) vedl štržm. František Liska, jeho zástupcem byl štržm. Alois Semelka. Pracovníci tohoto referátu měli za úkol budování sítě informátorů v tzv. vyhrazených objektech na území hl. m. Prahy (tj. v hotelech Alcron, Ambassador, Šroubek, Flora, Esplanade, Palace, Paříž, Steiner a v nočních podnicích, barech a klubech – Embassy-bar, Est-bar, Palace-bar, Monti-bar, Bibita-bar, Monika-bar, Barbara, Barberina-bar, City-club, American-bar, Derby-club). Dále zajišťovali všechna operativně-technická opatření ve vyhrazených objektech (ve spolupráci s referátem 043), dlouhodobá technická opatření ve vyhrazených objektech ve spolupráci se sektorem BA a celostátní instruktáž pracovníků referátů 044 krajských velitelství StB.¹³

V roce 1950 se stal novým velitelem sektoru BAa-IV kpt. Antonín Prchal. Zá-

10 AMV Praha, f. 310, i. j. 310-2-4/15, Organizace odboru BA. Organizace sektoru BAa-IV, platná od 1. října 1949 (schválený návrh na nové rozdělení sektoru BAa-IV z 27. 9. 1949, I. oddělení, referát 042). Sledování pro kraje provádělo I. oddělení, referát 042 sektoru BAa-IV pouze v těch případech, které měly jednoznačně charakter celostátních akcí.

11 Tamtéž, Organizace sektoru BAa-IV, platná od 1. 10. 1949 (schválený návrh na nové rozdělení sektoru BAa-IV z 27. 9. 1949, II. oddělení, referát 041).

12 Tamtéž, Organizace sektoru BAa-IV, platná od 1. 10. 1949 (schválený návrh na nové rozdělení sektoru BAa-IV z 27. 9. 1949, II. oddělení, referát 043). Pracovníci referátu 043 prováděli zejména odposlech, výjem a fotografování sledovaných osob, ostatní úkony včetně zvláštních operací prováděli ve spolupráci se sektorem BA – operativní technika.

13 Tamtéž, Organizace sektoru BAa-IV, platná od 1. 10. 1949 (schválený návrh na nové rozdělení sektoru BAa-IV z 27. 9. 1949, II. oddělení, referát 044). Srovnej AMV Praha, f. 310, i. j. 310-9-1/361. Popis činnosti jednotlivých oddělení a referátů sektoru BAa-IV je obsažen v materiálu č. j. B-Aa-0401048/49 ze 4. 10. 1949, nazvaném *Přejímání příkazů sektorem BAa-IV a styk se sektory I., II., III. a V.* Ve vyjmenovaných hotelech a nočních podnicích vykonávali sledování pracovníci sektoru BAa-IV, ostatní hotely a noční podniky v Praze mělo na starost Krajské velitelství StB Praha. Skladba hotelů, dalších ubytovacích zařízení a nočních podniků, ve kterých prováděli sledování pracovníci pozdější Správy sledování MV se v průběhu vytýčeného období let 1948–89 pochopitelně upravovala, doplňovala a dále měnila. Dokládá to mj. článek 193 tajného rozkazu ministra vnitra č. 179/1953 z 17. prosince 1953, vydaný v zastoupení plk. Antonínem Prchalem, náměstkem ministra. Rozkaz obsahuje mj. také seznam hotelů, dalších ubytovacích zařízení a zábavních podniků, ve kterých působila VII. správa MV.

stupcem velitele sektoru s přímou odpovědností za práci „sledovačky“ byl jmenován Antonín Kavan, osoba, která byla úzce spjata s budováním pozdější Správy sledování na dalších více než třicet let.

Organizační struktura sektoru BAa-IV dostala v roce 1950 následující podobu:

- *vedení* (velitel sektoru, zástupci velitele sektoru)
- *sekretariát sektoru*
- *1. oddělení* – sledování
- *2. oddělení* – ustanovka¹⁴ (identifikace osob)
- *3. oddělení* – zatýkání, všeobecné objekty
- *4. oddělení* – cenzura
- *5. oddělení* – operativní technika a hospodářský referát¹⁵

V. sektor Velitelství Státní bezpečnosti

Skupina I (Bezpečnost) však před sebou neměla v rámci Ministerstva vnitra dlouhou existenci. Napětí, panující mezi Skupinou I (Bezpečnost) a Skupinou II (Vnitřní správa), které se odráželo i na nižších stupních státní správy, mělo brzy skončit. Bylo vyřešeno rozdělením původního ministerstva na dvě. Toto řešení bylo umožněno přijetím ústavního zákona č. 47/1950 z 18. května 1950, který vládě umožňoval zřizovat a rušit jednotlivá ministerstva a další ústřední orgány státní správy. Následným vládním nařízením č. 48/1950 ze dne 23. května 1950 bylo nově zřízeno Ministerstvo národní bezpečnosti ČSR (MNB). Přesné vymezení kompetencí Ministerstva vnitra a Ministerstva národní bezpečnosti bylo provedeno společnou vyhláškou obou ministerstev, vydanou dne 7. července 1950. Skupina I (Bezpečnost) byla v podstatě vyloučena z rezortu Ministerstva vnitra a zorganizována do podoby samostatného ministerstva.¹⁶ V rámci nového rezortu mělo být ovšem centralizováno řízení nejen tajných služeb a uniformované policie, ale – mimo armádu – všech ozbrojených sborů, působících na území státu, tedy především Pohraniční stráže (vznikla v roce 1949) a Vnitřních vojsk (původně Vnitřní stráže MNB).¹⁷

Sbor národní bezpečnosti spadal do kompetence Ministerstva národní bezpečnosti. Od počátku roku 1951 byla problematika sledování organizačně začleněna do struktury složek Velitelství Státní bezpečnosti (dále jen V StB), a to do jeho V. sektoru.

14 Ustanovka – jednalo se v podstatě o přípravné šetření, které bylo prováděno k určeným osobám. Pro potřeby operativních pracovníků je zajišťoval útvar sledování. Šetření shrnovalo především poznatky o osobě ze všech evidencí bezpečnostních složek, osobní údaje, údaje o zaměstnání, údaje získávané z evidence nemocenské pojišťovny, záznamy z trestního rejstříku, poznatky získané prostřednictvím důvěrníků v místě bydliště atd.

15 AMV Praha, f. 310, i. j. 310-9-1/13, sektor BAa-IV. Návrh na personální obsazení sektoru BAa-IV ze 3. 10. 1950, podaný veliteli Státní bezpečnosti.

16 Srovnej Jan FROLÍK, *Nástin organizačního vývoje státobezpečnostních složek Sboru národní bezpečnosti v letech 1948–1989*, SAP, XLI/1991, č. 2. Nejnověji Iva KVAPILOVÁ, *Organizační vývoj SNB v 50. letech se zaměřením na jeho veřejněbezpečnostní složku*, Sborník Archivu Ministerstva vnitra, 2/2004, s. 9–73.

17 Srovnej Jan FROLÍK, *Nástin... c. d.*, s. 462–463.

Velitelem tohoto sektoru byl jmenován kpt. Antonín Prchal, jeho zástupci se stali npor. Antonín Kavan a por. František Janík.¹⁸ Organizační struktura byla vytvořena na sklonku roku 1950 a vypadala následovně. V. sektor Velitelství StB tvořilo vedení sektoru, sekretariát a dále byl rozčleněn na celkem pět oddělení:

- *vedení* (velitel sektoru, zástupci velitele sektoru)
- *sekretariát sektoru*
- *1. oddělení* – sledování
- *2. oddělení* – ustanovka (identifikace osob)
- *3. oddělení* – zatýkání, domovní prohlídky
- *4. oddělení* – cenzura dopisů (tzv. „prověrka korespondence“, PK)
- *5. oddělení* – přímé nasazování techniky¹⁹

Ke dni 31. ledna 1951 bylo v sektoru zařazeno celkem 402 osob. K 12. říjnu 1951 byl ve zprávě o struktuře V. sektoru, sepsané pro sekretariát velitele Státní bezpečnosti, uveden jako velitel V. sektoru Velitelství StB npor. Antonín Kavan. Ve funkci jeho I. zástupce působil por. František Janík a jako II. zástupce velitele sektoru je zmíněn ppor. Václav Urban.²⁰

S personálním obsazením velitelských funkcí v sektoru je však třeba nakládat opatrně. Jak uvedl ve své práci již Jan Frolík, ve Velitelství Státní bezpečnosti tehdy panoval značný personální pohyb.²¹ Z výše zmíněného materiálu pak dále vyplývá, že organizační struktura V. sektoru Velitelství StB měla v závěru roku 1951 následující podobu:

- *vedení* (velitel sektoru, I. a II. zástupce velitele sektoru)
- *politický sekretariát sektoru*
- *sekretariát sektoru*
- *stálá služba sektoru*
- *1. oddělení* (tzv. sledovačka – sledování osob), členěné dále na:
 - *1. referát* (sledovací)
 - *2. referát* (sledovací)

18 O činnosti Antonína Prchala a Antonína Kavana v počátcích sledovačky (50. léta 20. stol.) viz podrobněji studii: Jan FROLÍK, *Plukovník Antonín Prchal a jeho doba*, Minulostí Západočeského kraje, XXXI/1996, s. 129–186.

19 Srovnej Jan FROLÍK, *Nástin organizačního vývoje státobezpečnostních složek Sboru národní bezpečnosti v letech 1948–1989*, SAP, XLI/1991, č. 2, s. 462–464.

20 AMV Praha, f. 310, i. j. 310-9-1, organizace V. sektoru Velitelství StB. Zpráva o struktuře a personálním složení V. sektoru Velitelství StB z 12. 10. 1951. V. sektor V StB měl k tomuto datu celkem 473 pracovníků. Z tohoto počtu jich 144 pracovalo v 1. oddělení (sledování), 88 v 2. oddělení (ustanovka), 15 ve 3. oddělení (zatýkací), 65 pracovníků ve 4. oddělení (cenzura), 3 v pátracím referátu, 71 pracovníků v rotě „R“, 42 v garážích sektoru a 16 pracovníků v hospodářském oddělení. Srovnej Vladimír JOUKL, *30. výročí IV. správy FMV Praha*. In: *Sledování. Informační bulletin IV. správy FMV ČSSR*, 1978, č. 1–2, s. 4. Některé údaje uvedené v textu jsou nepřesné a zavádějící, je třeba je ověřit v dalších pramenech.

21 Viz Jan FROLÍK, *Nástin...c. d.*, SAP, XLI/1991, č. 2, s. 478.

- 2. *oddělení* (tzv. ustanovka a všeobecné objekty), členěné dále na:
 - 1. *referát* (ustanovka – identifikace osob)
 - 2. *referát* (ustanovka – identifikace osob)
 - 3. *referát* (všeobecné objekty)
- 3. *oddělení* (tzv. zatýkačka – zatýkání osob a domovní prohlídky)
- 4. *oddělení* (cenzura), členěné dále na:
 - 1. *referát* (zahraniční zásilky)
 - 2. *referát* (vnitrostátní zásilky)
- (*samostatný*) *pátrací referát* (prováděl zejména pátrání po všech osobách odsouzených za protistátní činnost, uprchlých z vězení, táborů nucených prací a podobných pracovních útvarů; dále vedl pátrání po všech osobách uprchlých za hranice Československa, které mohly sdělit operativnímu oddělení Velitelství StB informace či poskytnout materiály operativního charakteru; prováděl další pátrací úkoly na příkaz Velitelství StB)²²
- (*strážní*) *rota „R“* [byla vytvořena v roce 1951 z bývalých příslušníků útvaru „Modřín“ a její příslušníci prováděli strážní službu (trvalý dohled) u tzv. kapitalistických zastupitelských úřadů, tedy u zemí, které byly považovány za potenciálního protivníka]²³
- *garáže V. sektoru V StB* (pracovníci měli zajistit provoz a údržbu všech dopravních prostředků sektoru, využívaných ke sledování)
- (*samostatné*) *hospodářské oddělení* (mělo zajistit samostatné hospodaření sektoru)²⁴

Částečně jiný pohled na organizační strukturu součástí V. sektoru Velitelství StB nám pak nabízí další materiál, kterým je situační zpráva ze dne 14. ledna 1952. Jedná se o materiál adresovaný ministrowi národní bezpečnosti velitelem StB Antonínem Prchalem.²⁵ Ve zmíněné zprávě je rozpracována organizační struktura všech sedmi

22 AMV Praha, f. 310, i. j. 310-9-1. Návrh na zřízení pátrací skupiny u V. sektoru V StB byl podán 28. 3. 1951 pod č.j. A-265/50-51 velitelem sektoru vrch. strážm. A. Kavanem. Pátrací skupina měla být zařazena do referátu všeobecných objektů a měla mít vlastního velitele. Na každém Krajském velitelství StB měl být určen styčný důstojník při 5. oddělení KV StB, který měl úzce spolupracovat s pátrací skupinou V. sektoru V StB. Řízení měl být velitelem pátrací skupiny V. sektoru V StB. Velitel StB mjr. Jaroslav Hora schválil Kavanův návrh 30. 3. 1951. Realizován však byl až příkazem velitele StB č.j. A-2498/0121-51 z 2. 5. 1951. Později se z pátrací skupiny V. sektoru V StB stal samostatný pátrací referát.

23 AMV Praha, f. 310, i. j. 310-9-3, přípis A. Kavana ministrowi národní bezpečnosti L. Koprívoovi z 27. 4. 1951. Rota „R“ byla pouze ve kmenovém stavu útvaru SNB „MODŘÍN“, který podléhal veliteli V. sektoru. Služebně však podléhala rota „R“ I. sektoru V StB, od něhož dostávala pracovní úkoly. Ve zmíněném přípise požadoval Kavan služebně přiřazení roty „R“ k V. sektoru V StB a její podřízení veliteli tohoto sektoru, k čemuž nakonec v průběhu roku 1951 došlo. Dále viz f. 310, i. j. 310-18-4, zřízení SNB útvaru „MODŘÍN“. Srovnej Jan FROLÍK, *Plukovník Antonín Prechal a jeho doba, Minulost Západočeského kraje*, XXXI/1996, s. 166–167.

24 AMV Praha, f. 310, i. j. 310-9-1/15-17, Struktura sektoru 5. Zpráva pro velitele StB z 12. 10. 1951. Srovnej Jan FROLÍK *Nástin organizačního vývoje státobezpečnostních složek Sboru národní bezpečnosti v letech 1948–1989*, SAP, XLI/1991, č. 2, s. 474–475.

25 Jan FROLÍK, *Nástin... c. d.*, SAP, XLI/1991, č. 2, s. 476–477.

sektorů (odborů), které tehdy tvořily Velitelství StB. Nás však pochopitelně zajímá pátý sektor. Z Prchalovy zprávy vyplývá, že ke 14. lednu 1952 vypadal následovně:

- 1. oddělení (tzv. sledovačka – sledování osob), členěné dále na:
 - oddělení 1.A (sledování západních diplomatů a západních zastupitelských úřadů); rozčleněno na 1. a 2. referát (sledovací referáty)
 - oddělení 1.B (sledování podle požadavků operativních sektorů); rozčleněno na 1. až 3. referát (sledovací referáty)
- 2. oddělení [tzv. ustanovka (identifikace osob), bary, hotely]; rozčleněno na 1. až 3. referát (1. a 2. referát – ustanovka; 3. referát – všeobecné objekty)
- 3. oddělení (zatýkání, prohlídky, eskorty)
- 4. oddělení (cenzura pošty); rozčleněno na 1. a 2. referát (1. referát – zahraniční pošta; 2. referát – vnitřní pošta)
- 5. oddělení (hospodářské); rozčleněno na 1. a 2. referát [1. referát – finanční (účtárna); 2. referát – materiálový]
- (samostatný) instruktážní referát
- (samostatný) pátrací referát
- strážní rota „R“

Pod označením V. sektor (odbor) Velitelství (Hlavní správy) StB působila pozdější Správa sledování v rámci MNB zhruba do podzimních měsíců roku 1953. Tehdy se již schylovalo k další zásadní reorganizaci státní správy v oblasti působnosti Ministerstva vnitra a Ministerstva národní bezpečnosti. Ta měla směřovat k jejich opětovnému sloučení do jednoho centrálního úřadu na úrovni ministerstva.

VII. správa Ministerstva vnitra

K 1. říjnu 1953 došlo podle tajného rozkazu ministra vnitra č. 143/ 1953 ke sloučení Ministerstva vnitra ČSR s Ministerstvem národní bezpečnosti ČSR v jeden úřad, který měl dále nést název Ministerstvo vnitra ČSR. V rámci této reorganizace byla Správa sledování nově začleněna do součástí ministerstva s krycím názvem VII. správa MV, a to podle tajného rozkazu ministra vnitra č. 144/1953 ze dne 1. října 1953. Zároveň byl dle tajného rozkazu ministra vnitra č. 145/1953 ze dne 1. října 1953 jmenován náčelníkem Správy sledování mjr. Antonín Kavan,²⁶ kterého povýšil ministr vnitra

26 Antonín Kavan (* 1921), JUDr., plukovník, člen KSČ od 1. 9. 1945. K SNB byl přijat 6. 6. 1945, v letech 1945–48 sloužil u Zemského velitelství SNB Praha, kde prošel několika pražskými stanicemi SNB. Od 3. 3. 1948 byl zařazen k Ministerstvu vnitra. V letech 1949–50 vykonával funkci velitele oddělení na odboru BA na MV ČSR, později na MNB ČSR. V roce 1950 byl jmenován zástupcem velitele sektoru BAa – IV. (přímo řídil tzv. „sledovačku“). V roce 1950 se stal zástupcem velitele V. sektoru Velitelství StB. V letech 1951–53 řídil problematiku sledování jako velitel V. sektoru Velitelství StB. „Sledovačka“ se pak stala jakousi Kavanovou doménou. Náčelníkem VII. správy MV (Správy sledování) byl v letech 1953–64, po následné reorganizaci řídil jako náčelník IV. správy MV v letech 1964–66. Během let 1960–65

k 1. únoru 1954 do hodnosti podplukovníka. VII. správě MV byla přidělena spisová značka A/6. Schůze kolegia ministra vnitra, konaná dne 8. října 1953, projednávala mj. dokument s názvem *Návrh na reorganizaci 5. odboru HS StB na správu Ministerstva vnitra s krycím názvem VII. správa (útvár sledování)*. Uvedený *Návrh* předpokládal především značné zvýšení početních stavů; to je patrné z konstatování, že dosud je ze 668 systemizovaných míst obsazeno jen 442, ale žádáno jich bude 738. Samotné organizační schéma bylo navrženo v následující podobě:

- *náčelník správy* – přímo řídil své zástupce a následující součásti:
 - sekretariát
 - samostatné zatýkácí oddělení
 - oddělení výchovy a přípravy kádrů

- *zástupce náčelníka správy* – přímo řídil sledovací odbory:
 - *I. odbor* – sledování; dále byl členěn na:
 - 1. až 5. oddělení a technické oddělení
 - *III. odbor* – sledování zastupitelských úřadů tzv. „imperialistických států“
 - 1. až 3. oddělení

- *zástupce náčelníka správy* – přímo řídil následující odbory:
 - *II. odbor* – identifikace, hotely; dále byl členěn na:
 - 1. až 5. oddělení
 - *IV. odbor* – hospodářský; dále byl členěn na:
 - 1. až 3. oddělení

Tato podoba organizačního členění složek Správy sledování byla na výše zmíněné schůzi kolegia ministra vnitra schválena. Následovaly však další změny, neboť již počátkem následujícího roku byl v kolegiu ministra vnitra, konaném dne 11. února 1954, předložen a projednán další nový návrh na úpravu organizační struktury VII.

absolvoval na právnické fakultě UK v Praze studium správního práva, v roce 1966 byl promován doktorem práv (JUDr.) tamtéž. V letech 1966–68 byl Kavan náčelníkem IV. správy HS StB, dne 25. 2. 1968 povýšen do hodnosti plukovníka. V souvislosti s nezákonností příslušníků SNB v 50. letech 20. stol. byl Kavan 15. 7. 1968 odvolán z vedoucí funkce. Po skončení Pražského jara byl rehabilitován a vrátil se postupně zpět do nejvyšší funkce na Správě sledování. Od 15. 10. 1968 do 14. 3. 1971 vykonával funkci zástupce náčelníka a náčelníka 4. odboru IV. správy FS ZS, později IV. správy FMV. 15. 3. 1971 byl opětovně jmenován náčelníkem IV. správy FMV. V této funkci působil v letech 1971–79. Svou kariéru završil jako náčelník IV. správy SNB v letech 1979–82. Ke dni 31. 1. 1982 ukončil služební poměr příslušníka SNB odchodem do starobního důchodu. A. Kavan patřil bezesporu k zakladatelům a budovatelům čs. komunistické Správy sledování. – Dále srovnej: Adam KRETSCHMER, *Antonín Kavan – pilíř socialistické zákonnosti*. In: *Sporník Securitas Imperii 2/1994*, ÚDV, Praha 1995, s. 291–298.

správy MV. Ten byl oproti návrhu z roku 1953 podstatně propracovanější, zahrnoval v sobě tyto součásti: vedení správy (náčelník a dva zástupci náčelníka), vnitřní oddělení, čtyři samostatná oddělení a tři odbory.²⁷

Další pohled na návrh úpravy počtu pracovníků a náplň činnosti Správy sledování nám nabízí materiál z 8. prosince 1953, nazvaný *Zpráva o početních stavech Ministerstva vnitra a návrh na plánované stavy ústředního aparátu a škol Ministerstva vnitra*, který předložil Rudolf Barák, ministr vnitra ČSR, politickému sekretariátu ÚV KSČ. Byly v něm mj. vypracovány nové početní stavy příslušníků jednotlivých správ reorganizovaného ministerstva. Pro Správu sledování vypadala tato změna následovně:

	důstojníci	poddůstojníci	občan. zaměstnanci	celkem	administrativně technic. hosp. stav	
					počet	%
plánováno	721	21	13	755	56	7,41
skutečně obsazeno	131	329	8	468	42	8,97

Ve zmíněné *Zprávě* byla nově definována náplň činnosti VII. správy MV. Její pracovníci měli provádět sledování osob podezřelých z protistátní činnosti, a to na žádost pracovníků operativních správ, dále se měli zaměřit na sledování diplomatů a cizích státních příslušníků pohybujících se na čs. území. Správa sledování měla svými pracovníky zajišťovat střežení a zjištění osob sledováním, dále provádět předběžné šetření – tzv. ustanovky rázu státněbezpečnostního a ustanovky pro Správu kádrů Ministerstva vnitra. Dále se měli pracovníci správy ve své činnosti zaměřit na sledování zastupitelských úřadů (ambasád) tzv. imperialistických států a zjišťovat jejich styky s čs. státními příslušníky. Všechny tyto úkoly měla Správa sledování plnit výhradně na území hl. m. Prahy a pouze pokud se jednalo o tzv. zvláštní případy, měla operovat a zasahovat na území celého Československa. Rovněž nově se mezi součástmi, které tvořily organizační strukturu správy, objevilo samostatné hospodářské oddělení. Jeho zřízení bylo zdůvodněno především nutností zachovat konspiraci jednotlivých příslušníků, která byla pro jejich práci naprosto nezbytná. Požadavek na zvýšení početních stavů pracovníků byl zdůvodňován mj. také nárůstem pracovních úkolů. Správa sledování se od 15. února 1954 skládala z těchto součástí:

- *vedení správy* (náčelník správy, dva zástupci náčelníka správy)
 - *náčelník správy* (přímo řídil své zástupce, vnitřní oddělení, samostatné zatýkací

27 AMV Brno-Kanice, f. A-2/1, i. j. 129. Dále viz tamtéž f. A-2/1, i. j. 151, Materiál pro schůzi kolegia ministra vnitra, konaného 11. 2. 1954, a zápis (usnesení) z jednání tohoto kolegia (Zpráva o činnosti VII. správy MV a návrh na novou organizaci VII. správy MV). Dále srovnej Jan FROLÍK, *Ještě k nástupu organizačního vývoje státobezpečnostních složek Sboru národní bezpečnosti v letech 1948–1989*, SAP, 52/2002, č. 2, s. 416–417.

- oddělení, samostatné instruktážní a školské oddělení, samostatné hospodářské oddělení)
- *I. zástupce náčelníka správy* (řídil 2. odbor – ustanovka, hotelovka, 3. odbor – sledování tzv. imperialistických ambasád)
 - *zástupce náčelníka správy* [řídil 1. odbor – přímé sledování (výkon), autorotu]
 - *vnitřní oddělení*
 - *odbor* (sledování), dále rozčleněn na:
 - *1. až 5. oddělení* (sledovací)
 - *6. oddělení* (technické)
 - *7. zvláštní oddělení*
 - *II. odbor* (ustanovka – identifikace osob, hotelovka), dále rozčleněn na:
 - *1. až 3. oddělení* (ustanovka)
 - *4. oddělení* (hotelovka)
 - *III. odbor* (sledování tzv. imperialistických ambasád), dále rozčleněn na:
 - *1. a 2. oddělení* (střežení tzv. imperialistických ambasád)
 - *3. oddělení* [sledování návštěv (tzv. styků) na ambasádách, fotodokumentace]
 - *1. samostatné oddělení – zatýkací* (provádělo zatýkání osob, domovní a osobní prohlídky, střežení bytů, ve výjimečných případech provádělo eskorty osob)
 - *2. samostatné oddělení – instruktážní a školské*
 - *3. samostatné oddělení – autorota* (1. a 2. četa, mechanici)
 - *4. samostatné oddělení – hospodářské* (vedlo hospodaření na VII. správě MV, která byla samostatně hospodařícím útvarem s vlastním rozpočtem, plánováním, zajišťovalo finanční a materiálové zabezpečení Správy sledování, garderobu, technické prostředky), dále členěno na:
 - *oddělení účtárna*
 - *oddělení materiálové*
 - *správní zaměstnanci*

Z následujících údajů je patrné, že Barákův návrh plánovaných počtů pracovníků pro Správu sledování z 8. prosince 1953 nebyl plně realizován. V lednu roku 1954 působilo na Správě sledování celkem 484 příslušníků. V průběhu roku 1954 došlo k jejich nárůstu na celkem 598 zaměstnanců. Do tohoto množství bylo zařazeno 567 důstojníků, 18 poddůstojníků a dále 13 občanských zaměstnanců.²⁸ Je tedy zřejmé, že výše zmíněný návrh ministra Baráka z roku 1953 na zvýšení početních stavů na Správě sledování byl realizován pouze částečně.

28 AMV Brno-Kanice, f. A-2/1, i. j. 151, Materiál pro schůzi kolegia ministra vnitra, které zasedalo 11. 2. 1954, a zápis (usnesení) z jednání tohoto kolegia (Zpráva o činnosti VII. správy MV a návrh na novou organizaci VII. správy MV). Materiál projednávaný a schválený kolegiem ministra vnitra obsahuje mj. také schéma organizační struktury Správy sledování. Dále viz přír. č. 602, Přehledy stavů, počty zaměstnanců, návrhy, schémata. Tabulka plánovaných počtů č. 17 – VII. správa MV. Materiál byl schválen ministrem vnitra Rudolfem Barákem k 15. 2. 1954.

Nejdůležitější součástí Správy sledování byl I. odbor (sledovací). Byl také personálně nejpočetnější, působilo v něm celkem 189 příslušníků, kteří byli pracovně poměrně dost vytíženi. Podle statistik provedl v době od ledna roku 1952 do prosince roku 1953 sledovací odbor celkem 1 118 akcí, z toho 400 pro II. správu MV (kontrarozvědka). Větší část akcí sledovacího odboru byla technicky zajišťována vozidly III. samostatného oddělení (autoroty). Začátkem roku 1954 měla Správa sledování ve svém autoparku celkem 68 vozů a 60 motocyklů, dále 16 jízdních kol, na kterých za uvedenou dobu najezdili jeho příslušníci 1 914 124 km. Z tohoto množství bylo denně používáno asi 70 % vozidel, tj. denně průměrně 40 automobilů.

Pracovníci II. odboru se zaměřovali především na provádění tzv. státněbezpečnostního šetření, které bylo vedeno proti určeným osobám. Dále měli za úkol budovat síť vázaných informátorů a důvěrníků, kteří kromě úkolů sloužících k upřesnění identifikace osob podávali pracovníkům II. odboru vlastní zprávy, např. o výskytu podezřelých osob, které mohly být potenciálně nebezpečné režimu, protistátních a jiných „provokačních“ letáků, různých signálů atd. Ke dni 31. prosince 1953 disponovala VII. správa MV slušnou agenturní sítí složenou ze 119 informátorů a 3 370 důvěrníků. Samo 3. oddělení III. odboru mělo 46 spolupracovníků. Zatýkáci oddělení provedlo ve stejné době 504 zatčení, 600 domovních prohlídek a 988 eskort. Zmíněna byla rovněž nekázeň spočívající v tom, že úkoly tohoto specializovaného útvaru se pokoušeli plnit pracovníci operativních útvarů (což při jejich nekompetentnosti obvykle vedlo k prozrazení akce) či pracovníci vyšetřovacích útvarů sami prováděli zatýkání a domovní prohlídky.²⁹

Úkoly VII. správy MV a 7. odborů KS MV byly obsaženy ve statutu VII. správy MV, který byl schválen na 39. schůzi bezpečnostního kolegia ministra vnitra v roce 1954. Podle něho měla Správa sledování a 7. odbory krajských správ zastávat tři hlavní úkoly: 1. plnit požadavky operativních správ – tajné sledování tzv. objektů ustanovky (zjišťování) v místě bydliště, tajné zatčení (zadržení); zatčení a prohlídky; 2. agenturní práci v místech veřejného používání – hotelích, restauracích, kavárnách (na základě tajného rozkazu ministra vnitra č. 179/1953 ze dne 17. prosince 1953 a dle tajného rozkazu ministra vnitra č. 78/1954 ze dne 20. dubna 1954), provádět práci s důvěrníky a využívat je k plnění různých úkolů pro potřeby ustanovky (zjišťování) a pátrání; 3. provádět ochranu zastupitelských úřadů tzv. kapitalistických států, za pomoci tajného sledování zjišťovat totožnost čs. občanů, kteří tyto úřady navštěvovali.³⁰

Organizačně byla až do září roku 1954 VII. správa MV (Správa sledování) pod-

29 AMV Brno-Kanice, f. A-2/1, i. j. 151, Materiál pro schůzi kolegia ministra vnitra, které zasedalo 11. 2. 1954, a zápis (usnesení) z jednání tohoto kolegia (Zpráva o činnosti VII. správy MV a návrh na novou organizaci VII. správy MV). Srovnej Jan FROLÍK, *Ještě k nástínu organizačního vývoje státobezpečnostních složek Sboru národní bezpečnosti v letech 1948–1989*, SAP, 52/2002, s. 416–417.

30 AMV Brno-Kanice, f. A-2/1, i. j. 181, Zápis ze schůze a materiály předložené a projednávané na 39. schůzi bezpečnostního kolegia v roce 1954 – statut VII. správy Ministerstva vnitra (Správa sledování).

řízena náměstkovi ministra vnitra plk. Karlu Košťálovi. Změna nastala po vydání tajného rozkazu ministra vnitra č. 177/1954 ze dne 22. září 1954. Podle tohoto rozkazu byla VII. správa MV nově podřízena přímo I. náměstkovi ministra vnitra, kterým byl v té době plk. Antonín Prchal.³¹

Dne 7. března 1955 vydal ministr vnitra tajný rozkaz č. 37/1955, jehož obsahem byl nový *Statut a Instrukce o práci VII. správy MV a 7. odborů krajských správ Ministerstva vnitra ČSR* (KS MV). Článek 39 tajného rozkazu ministra vnitra č. 37/1955 pak obsahoval služební předpis *A-oper-VII-I*, kterým se Správa sledování řídila ve své činnosti. Došlo také k úpravě organizačních složek Správy sledování MV. Ke dni 31. března 1955 tvořily po organizační stránce strukturu VII. správy MV tyto součásti: vedení správy (náčelník a jeho zástupci), vnitřní oddělení, tři samostatná oddělení a čtyři odbory. Ve srovnání s rokem 1954 tedy ubylo jedno samostatné oddělení a přibyl jeden odbor. Schéma organizačních celků Správy sledování dostalo po uvedených změnách tuto podobu:

- *vedení správy* (náčelník správy, tři zástupci náčelníka správy)
- *vnitřní oddělení*
- *I. odbor* (sledování), dále rozčleněn na:
 - 1. až 5. oddělení
- *I.A odbor* (sledování), dále rozčleněn na:
 - 1. až 3. oddělení
- *II. odbor*, dále rozčleněn na:
 - 1. až 4. oddělení
- *III. odbor*, dále rozčleněn na:
 - 1. až 2. oddělení
- *IV. odbor*, dále rozčleněn na:
 - 1. až 4. oddělení
 - 5. oddělení (údržba)
- *1. samostatné oddělení – zatýkací* (provádělo zatýkání osob, domovní a osobní prohlídky, střežení bytů, ve výjimečných případech provádělo eskorty osob)
- *2. samostatné oddělení – inštruktážní a školské*
- *3. samostatné oddělení – hospodářské* (vedlo hospodaření na Správě sledování, která byla samostatně hospodařícím útvarem s vlastním rozpočtem, plánováním, zajišťovalo finanční a materiálové zabezpečení Správy sledování, garderobu, technické prostředky)³²

31 Srovnej Tajný rozkaz ministra vnitra č. 177/1954 z 22. 9. 1954, *Změna v podřízenosti V. a VII. správy MV*. Od 20. 9. 1954 byla Správa sledování (VII. správa MV) podřízena přímo I. náměstkovi ministra vnitra plk. A. Prchalovi. Současně bylo tímto rozkazem změněno ustanovení čl. 156 tajného rozkazu ministra vnitra č. 144/1953 *Organizace ministerstva vnitra*. Rozkaz byl vydán a podepsán ministrem vnitra R. Barákem.

32 AMV Praha, přír. č. 602 - Odbor organizace, systemizace a tarifkace. Tabulka plánovaných počtů č. 17 – VII. správa MV. Schváleno ministrem vnitra R. Barákem k 31. 3. 1955. Dále srovnej Tajný rozkaz ministra vnitra č. 37/1955 ze 7. 3.

K dalším organizačním změnám však došlo již krátce po vydání *Statutu a Instrukcí o práci VII. správy MV a 7. odborů krajských správ Ministerstva vnitra ČSR*. Již 17. března 1955 rozhodlo kolegium ministra o rozdělení I. odboru (sledování) na dva odbory, označené I.A. a I.B. Důvodem mělo být, že tento největší odbor VII. správy MV (pracovalo v něm 250 osob) je příliš velký na to, aby se dal jako celek účelně řídit. Krátce poté, dne 28. dubna 1955, rozhodlo kolegium ministra o navazující změně, spočívající ve vytvoření funkce 3. zástupce náčelníka správy. Ten se měl spolu s 2. zástupcem podělit o řízení odborů I.A. a I.B. Ty pracovaly na směny, tj. značnou část pracovní doby mimo kontrolu vyššího funkcionáře. Vedle toho bylo zrušeno 7. (sledovací) oddělení Krajské správy MV v Praze a bylo rozhodnuto, že potřeby jejich útvarů zajistí centrální útvar, tj. VII. správa MV sama.³³ Dne 20. října 1955 kolegium ministra posoudilo a schválilo návrh na zřízení samostatného kádrového oddělení u VII. správy MV. Do té doby potřeby správy v tomto směru zajišťovala Správa kádrů MV. Především s ohledem na početnost příslušníků VII. správy byl tento požadavek uznán za oprávněný.³⁴ K další úpravě pak došlo v polovině roku 1956. Tehdy byla dle tajného rozkazu ministra vnitra č. 66/1956, zrušena jednak zatýkáci oddělení u VII. správy MV, jednak zatýkáci skupiny 7. odborů krajských správ. Nahradila je zatýkáci oddělení u Správy vyšetřování MV a také u odborů vyšetřování krajských správ MV, kam byl jejich personál převeden.³⁵ Od 24. února 1961 bylo na Správě sledování zřízeno 4. samostatné oddělení. V tomto oddělení došlo ke sloučení agendy vnitřního oddělení a agendy oddělení kádrů. Výše zmíněné 4. samostatné oddělení bylo zrušeno

1955, v jehož příloze byl vydán *Statut a Instrukce o práci VII. správy MV a 7. odborů krajských správ Ministerstva vnitra ČSR*. Článek č. 39 tajného rozkazu ministra vnitra č. 37/1955 pak obsahoval služební předpis *A-oper-VII-1*, kterým se Správa sledování MV ve své činnosti řídila. Rozkaz byl vydán a podepsán ministrem vnitra R. Barákem.

33 Jan FROLÍK, *Ještě k nástinu organizačního vývoje státobezpečnostních složek sboru národní bezpečnosti v letech 1948–1989*, SAP, 52/2002, s. 417. Srovnej AMV Brno-Kanice, f. A2/1–192, Návrh změny v organizaci VII. správy MV z 18.

4. 1955 (projednán a schválen byl na 13. schůzi kolegia ministra vnitra dne 28. 4. 1955). V návrhu se mj. psalo o tom, že I. odbor byl rozdělen na I.A. a I.B., které spolu se IV. odborem řídil 2. zástupce náčelníka správy. Početně se jednalo o celkem 350 pracovníků, což bylo dle návrhu neúnosné. Proto se měl nový 3. zástupce náčelníka správy podělit s 2. zástupcem náčelníka o část jeho úkolů. Zároveň byla zrušena funkce zástupce náčelníka I.A. odboru. Později se v organizaci VII. správy MV (od 31. 3. 1955) objevují I. odbor a I.A. odbor, odbor I.B. ze složek Správy sledování zmizel. Dále došlo k vyčlenění 7. samostatného oddělení z KS MV Praha a organizačně bylo začleněno do VII. správy MV (centrální Správa sledování převzala celkem 10 pracovníků). Návrh byl předložen na základě dohody náčelníka VII. správy MV s náčelníkem KS MV Praha a byl odůvodněn tím, že pracovníci 7. samostatného oddělení při KS MV Praha nejsou plně využiti, a to mj. i vzhledem k působnosti VII. správy MV na území hl. m. Prahy.

34 AMV Praha, f. A 2/1, i. j. 203, Zápis ze schůze kolegia ministra vnitra ČSR, konané 20. 10. 1955. Srovnej Jan FROLÍK, *Ještě k nástinu organizačního vývoje státobezpečnostních složek sboru národní bezpečnosti v letech 1948–1989*, SAP, 52/2002, s. 418. Dále viz AMV Praha, přír. č. 602 – Odbor organizace, systemizace a tarifkace. Tabulka plánovaných počtů č. 17 – VII. správa MV. Schváleno ministrem vnitra R. Barákem k 30. 11. 1955. Oddělení kádrů se zde objevuje v organizaci Správy sledování jako samostatný útvar správy s celkovým počtem 5 pracovníků.

35 Srovnej Tajný rozkaz ministra vnitra č. 66/1956 z 2. 7. 1956, *Zatýkáci oddělení VII. správy MV a zatýkáci skupiny 7. odborů KS MV (7. samostatných oddělení KS MV) – změna v organizaci*. Rozkaz vydal ministr vnitra R. Barák. Písemnosti, které se týkají činnosti těchto zatýkáci oddělení, působících u útvarů sledování, jsou uloženy v AMV Praha, f. H, sign. H-196, „Zatýkačka“. Jedná se o materiály, které vznikly jednak z činnosti bývalého 3. oddělení V. sektoru (odboru) V (HS) StB, jednak z činnosti 1. samostatného oddělení VII. správy MV z období let 1950–56. Tvoří je jednací protokoly a tzv. mapy zpráv se záznamy o provedených domovních prohlídkách a zatčeních osob. V r. 1956 předala Správa sledování tyto materiály do AMV k trvalému uložení, v r. 1976 byly tyto materiály trvale zařazeny do fondu H.

v roce 1964 a na jeho místě byly zřízeny dva samostatné útvary (organizační složky) Správy sledování. Jednalo se o sekretariát správy a oddělení kádrů.³⁶

Správa sledování Ministerstva vnitra existovala pod krycím názvem VII. správa MV až do konce února roku 1964.

IV. správa Ministerstva vnitra

Dne 3. března 1964 byla rozkazem ministra vnitra č. 16/1964 stanovena nová organizace Ministerstva vnitra. Současně jím byla vydána krycí označení a spisové značky všech součástí Ministerstva vnitra. Tak došlo, s platností od 1. března 1964, v rámci této reorganizace k ustavení Správy sledování a ochrany zastupitelských úřadů kapitalistických států MV ČSR s krycím názvem IV. správa MV. Správě sledování a ochrany zastupitelských úřadů kapitalistických států byla přidělena staronová spisová značka A/6.³⁷ Náčelníkem správy byl jmenován „osvědčený“ pplk. Antonín Kavan. Do konce roku 1964 byla Správa sledování organizačně tvořena několika složkami: vedením správy, sekretariátem, oddělením kádrů, sedmi odbory a třemi samostatnými odděleními. Schéma organizace a náplň činnosti těchto složek měly následující podobu:

- *vedení správy* (náčelník správy, tři zástupci náčelníka)
- *sekretariát správy* (zajišťoval práce spojené s přijímáním, evidováním a oběhem všech písemností, rozkazů, služebních předpisů a směrnic; evidoval došlé stížnosti; evidoval a ukládal materiály ze sledovacích akcí; zajišťoval rekreaci pracovníků správy a vedl evidenci žadatelů o byty; zajišťoval úkoly mobilizační a bojové pohotovosti)
- *oddělení kádrů* (provádělo tzv. kádrově-výchovnou práci, nábor nových příslušníků, organizovalo vzdělávání příslušníků správy, školení; vedlo kádrové spisy pracovníků správy; připravovalo kádrové rozkazy náčelníka správy; vedlo evidenci příslušníků a občanských zaměstnanců správy; součástí oddělení byla skupina pro konspiraci)
- *I. odbor* [sledování zaměřené především na tzv. hlavní zastupitelské úřady (ambasády) kapitalistických států v hl. m. Praze], dále rozčleněn na:
 - 1. a 2. oddělení

36 AMV Praha, přír. č. 602 – Odbor organizace, systemizace a tarifkace. Tabulka plánovaných počtů č. 8 – VII. správa MV. Schváleno I. náměstkem ministra vnitra plk. J. Kudrnou k 24. 1. 1961. Ve 4. samostatném oddělení byla řešena agenda kádrová a vnitřní. Srovnej Tabulka plánovaných počtů č. 8 – IV. správa MV. Schváleno náměstkem ministrem vnitra plk. RSDr. Š. Demjanem k 11. 2. 1964. Na místě 4. samostatného oddělení se nově objevují sekretariát správy a oddělení kádrů jako organizační složky Správy sledování.

37 Viz Rozkaz ministra vnitra č. 16/1964 ze 3. 3. 1964, *Organizace Ministerstva vnitra, krycí označení a spisové značky součástí MV*. Rozkazem pozbyly od 1. 3. 1964 účinnosti rozkazy a předpisy, které by rozkazu č. 16/1964 odporovaly. Zejména pozbyl platnosti čl. 165 tajného rozkazu ministra vnitra č. 152/1953 a čl. 1 tajného rozkazu ministra vnitra č. 1/1954. Rozkaz vydal ministr vnitra L. Štrougal.

- *II. odbor* (sledování zaměřené především na tzv. ostatní zastupitelské úřady kapitalistických států v Praze), dále rozčleněn na:
 - 1. a 2. oddělení
- *III. odbor* (sledování zaměřené především na tzv. vízové cizince, působící nebo pohybující se na území Československa), dále rozčleněn na:
 - 1. a 2. oddělení
- *IV. odbor* (sledování zaměřené především na cizinecké agentury a nepřátelské osoby z řad čs. státních občanů), dále rozčleněn na:
 - 1. a 2. oddělení
- *V. odbor* (operativně-technický), dále rozčleněn na:
 - 1. a 2. oddělení
- *VI. odbor* (zaměřen na ochranu zastupitelských úřadů tzv. kapitalistických států na území hl. m. Prahy), dále rozčleněn na:
 - 1. až 4. oddělení
- *VII. odbor* (ekonomický), dále rozčleněn na:
 - 1. až 4. oddělení
- 1. samostatné oddělení – technické
- 2. samostatné oddělení – analytické
- 3. samostatné oddělení – finanční a plánovací (vedlo hospodaření IV. správy MV, která byla samostatně hospodařícím útvarem s vlastním rozpočtem, plánováním, zajišťovalo finanční a materiálové zabezpečení Správy sledování, garderobu, technické prostředky)³⁸

K úpravě stávající organizace Správy sledování došlo rozkazem ministra vnitra č. 49/1964 ze dne 12. prosince 1964, kterým byl vydán nový statut IV. správy MV. Ten nabyl účinnosti dnem 1. ledna 1965 a zároveň se jím rušil čl. 39 tajného rozkazu ministra vnitra č. 37/1955 a jím vydaný předpis *A-oper-VII-1 Statut a Instrukce o práci VII. správy MV a 7. odborů KS MV*; dále čl. 39 tajného rozkazu ministra vnitra č. 39/1956 a jím vydaný 1. doplněk služebního předpisu *A-oper-VII-1* a dále 2. doplněk vydaný prvním náměstkem ministra vnitra v roce 1956. Tento rozkaz ministra vnitra byl označen stupněm: Přísně tajné, zvláštní důležitosti.³⁹

Vydáním rozkazu ministra vnitra č. 49/1964 bylo také mj. vytýčeno pět hlavních úkolů IV. správy MV. Podle nich měla správa především provádět: a) tajné sledování; b) střežení a pozorování zájmových míst, objektů a prostorů; c) ochranu zastupitelských úřadů kapitalistických států; d) metodicky řídit agendu ustanovky na krajských

38 AMV Praha, přír. č. 602 – Odbor organizace, systemizace a tarifikace. Tabulka plánovaných počtů č. 8 – IV. správa MV. Schváleno a podepsáno náměstkem ministra vnitra plk. RSDr. Š. Demjanem k 11. 2. 1964. Správa sledování (IV. správa MV) měla podle výše uvedeného materiálu celkem 753 pracovníků. Z tohoto počtu bylo 690 příslušníků SNB (jednalo se o 651 důstojníků a 39 praporčíků). Zbytek pracovníků správy tvořilo 63 občanští zaměstnanci.

39 Viz Rozkaz ministra vnitra č. 49/1964 z 12. 12. 1964, *Statut IV. správy MV – vydání*, vydaný a podepsaný ministrem vnitra L. Štrougaem. Nový statut IV. správy MV nabyl účinnosti 1. 1. 1965.

správách MV; a konečně e) poskytovat odborné rady a konkrétní pomoc v individuálních případech při zajišťování operativní práce v zahraničí.⁴⁰

Ve statutu byla také vypracována nová organizační struktura Správy sledování. Jednalo se o celkem devět složek, které organizačně tvořily IV. správu MV:

- *vedení správy* (náčelník správy, tři zástupci náčelníka)
- *sekretariát správy* (zajišťoval práce spojené s přijímáním, evidováním a oběhem všech písemností, rozkazů, služebních předpisů a směrnic; evidoval došlé stížnosti, zvláštní průkazy MV; evidoval a ukládal materiály ze sledovacích akcí; zajišťoval rekreaci pracovníků správy a vedl evidenci žadatelů o byty; zajišťoval úkoly mobilizační a bojové pohotovosti a úkoly ke zvyšování bojové a tělesné připravenosti příslušníků správy)
- *oddělení kádrů* (provádělo tzv. kádrově-výchovnou práci, nábor nových příslušníků správy; organizovalo vzdělávání příslušníků správy, školení a vysílání do odborných, vysokých a jazykových škol; připravovalo kádrové rozkazy náčelníka správy; plnilo úkoly vyplývající z povinnosti konspirace příslušníků správy; vedlo evidenci příslušníků a občanských zaměstnanců Správy sledování a jejich kádrové spisy)
- *sledovací odbory* (prováděly sledovací akce pro I., II. a III. správu MV, Krajskou správu MV Praha a pro zpravodajskou správu Generálního štábu MNO; mimo tyto požadavky dále náčelníkem správy určený sledovací odbor plnil tyto úkoly: a) organizoval a prováděl tajné sledování, střežení a pozorování v zájmových objektech a prostorech; b) vyhledával a zkoušel nové metody, formy a prostředky sledovací práce; c) organizoval a prováděl doškolovací kurzy pro pracovníky IV. správy MV a 4. odborů KS MV; d) metodicky řídil pracovníky 4. odborů KS MV, pracující na ustanovce)
- *úsek ochrany zastupitelských úřadů kapitalistických států* (zajišťoval bezpečnost budov zastupitelských úřadů tzv. kapitalistických států; prováděl tajné sledování osob, které navštěvovaly tyto úřady; na vyžádání kontrarozvědky – II. správy MV prováděl pasivní sledování zaměstnanců těchto úřadů; předával pracovníkům sledovacích odborů IV. správy tzv. objekty ke sledování)
- *technický úsek* [zabezpečoval chod Správy sledování po stránce služeb, jednalo se zejména o automobilní, zbrojní, intendantní, stavebně-ubytovací a proviantní služby; zajišťoval konspiraci řidičů, vozidel a objektů; prováděl technické úpravy vozidel pro sledování; vedl evidenci a zajišťoval opravu garderoby pro sledování; zajišťoval údržbu a řešil majetkoprávní poměry (včetně konspirace) budov Správy sledování]
- *operativně-technický úsek* (prováděl údržbu spojovacích prostředků; zajišťoval spo-

40 Tamtéž. Úkoly IV. správy MV jsou podrobně rozepsány v bodu č. 8, části II. *Statutu*. Jedná se o úkoly, které Správa sledování prováděla na základě požadavků operativních součástí Ministerstva vnitra.

jení v akcích většího rozsahu; vyráběl zařízení pro skryté fotografování; zpracovával fotodokumentaci ze sledovacích akcí a metodicky řídil pracovníky „sledovačky“)

- *analytický úsek* (prováděl rozborů a vyhodnocení materiálů z akcí sledovacích odborů a dalších úseků IV. správy MV; prováděl instruktáž 4. odborů krajských správ MV)
- *finanční a plánovací úsek* (podle platných předpisů zajišťoval finanční záležitosti Správy sledování; dohlížel na hospodaření a prováděl kontroly nakládání s finančními prostředky; dále kontroloval, aby finanční agendou nebyla narušena konspirace budov a konspirace příslušníků správy; dbal na dodržování plánovaného hospodaření)⁴¹

IV. správa Hlavní správy Státní bezpečnosti

K dalším organizačním změnám došlo v březnu roku 1966, kdy řídil Ministerstvo vnitra plk. Josef Kudrna.⁴² Opětovně došlo k integraci operativních správ (s výjimkou rozvědné) pod jedno velení. Byla totiž znovu vytvořena Hlavní správa Státní bezpečnosti, do které byly začleněny kontrarozvědná správa Ministerstva vnitra (II. správa MV), Hlavní správa vojenské kontrarozvědky (III. správa MV), Správa sledování (IV. správa MV) z centrály Ministerstva vnitra a dále I. zvláštní odbor Ministerstva vnitra.

V roce 1966 byla tedy IV. správa MV (Správa sledování) podle rozkazu ministra vnitra č. 12/1966 z 24. března 1966, v rámci celkové reorganizace Ministerstva vnitra, začleněna do nově vytvořené Hlavní správy Státní bezpečnosti (HS StB). Náčelníkem HS StB byl výše zmíněným rozkazem jmenován plk. Jaroslav Klíma, náměstek ministra vnitra. Klímovi byla kromě HS StB současně podřízena Správa operativní techniky (VI. správa MV).⁴³ V souvislosti se změnami v organizaci Ministerstva vnitra došlo také k úpravě spisových značek a krycích označení součástí Ministerstva vnitra, které byly stanoveny rozkazem ministra vnitra č. 28/1966, jenž nabýval účinnost od 1. července 1966.⁴⁴

41 Tamtéž. Působnost jednotlivých organizačních složek IV. správy MV je podrobně popsána v bodech č. 10–18, části IV. *Statutu IV. správy MV*. Podrobnější údaje o funkčních místech a náplni činnosti vedoucích pracovníků Správy sledování po vydání nového statutu a organizace viz v materiálu uloženém v AMV Praha, f. A-25, i. j. 422, Popis prací funkčních míst na IV. správě MV a stanovení tarifkace funkčních platů.

42 Josef Kudrna (* 1920), pracovník aparátu ÚV KSČ, po odvolání Antonína Prchala od dubna roku 1956 I. náměstek ministra vnitra. Ve funkci ministra vnitra působil v době od 26. 4. 1965 do 15. 3. 1968. O reorganizaci Ministerstva vnitra a StB v roce 1966 psal František KOUDELKA, *Státní bezpečnost 1954–1968 (Základní údaje)*. Sešity ÚSD AV ČR, sv. 13, Praha 1993, s. 32–36.

43 Viz Rozkaz ministra vnitra č. 12/1966 z 24. 3. 1966, kterým byly provedeny organizační změny v Ministerstvu vnitra a jeho složkách. Rozkaz byl vydán ministrem vnitra J. Kudrnou. Tímto rozkazem byla mj. zřízena HS StB, jejímž náčelníkem byl jmenován plk. J. Klíma, náměstek ministra vnitra.

44 Viz Rozkaz ministra vnitra č. 28/1966 z 28. 6. 1966, kterým došlo ke stanovení spisových značek a krycích označení součástí Ministerstva vnitra, krajských správ SNB a okresních oddělení VB. Rozkaz nabýval účinnosti od 1. 7. 1966. Hlavní správa StB měla podle tohoto rozkazu spisovou značku N/Ka, shodnou se sekretariátem NMV plk. J. Klímy; Správa sledování měla spisovou značku SI.

Organizační strukturu Správy sledování v roce 1966, po vytvoření HS StB, tvořily tyto hlavní součásti v následující podobě:

- *vedení správy* (bylo tvořeno náčelníkem správy a dvěma zástupci náčelníka)
- *vnitřní odbor* (vznikl spojením sekretariátu náčelníka správy a oddělení analytiky, dále začleněním dispečerské služby Správy sledování, odbor převzal také úkoly spojené se zabezpečováním konspirace vyčleněním z působnosti kádrového oddělení; zodpovídal za zajištění prací spojených s přijímáním, evidováním a oběhem všech písemností, rozkazů, služebních předpisů a směrnic; prováděl evidenci a uložení materiálů ze sledovacích akcí, evidenci došlých stížností, evidenci zvláštních průkazů MV a krycích průkazů; zajišťoval úkoly mobilizační a bojové pohotovosti, sledoval bojovou a tělesnou připravenost příslušníků Správy sledování; zajišťoval rekreaci příslušníků správy a vedl evidenci žadatelů o byty)
- *útvár technického rozvoje* (zajišťoval úkoly technického rozvoje v podmínkách Správy sledování; kontroloval využívání a udržování technických prostředků a dodržování směrnic radiového spojení; vypracovával vědeckotechnické a ekonomické rozborů, popř. plány technického zařízení s využitím pro Správu sledování)
- *sledovací odbory* (prováděly sledovací akce pro operativní součásti StB v Praze a pro zpravodajskou správu Generálního štábu MNO)
- *operativní a sledovací odbor* (organizoval a prováděl tajné sledování, střežení a pozorování v zájmových objektech a prostorech; měl vyhledávat a zkoušet nové metody, formy a prostředky sledovací práce; organizoval a prováděl doškolovací kurzy pro pracovníky Správy sledování a odborů sledování správ StB při krajských správách SNB)
- *odbor ochrany zastupitelských úřadů kapitalistických států* (měl zajišťovat bezpečnost budov zastupitelských úřadů tzv. kapitalistických států; dále tzv. prováděl pasivní sledování za účelem zjištění režimu zastupitelských úřadů tzv. kapitalistických států a bytů zaměstnanců těchto úřadů; předával pracovníkům sledovacích odborů zprávy ze sledování a tzv. objekty – zejména osoby určené ke sledování)
- *odbor operativní techniky* (měl za úkol zabezpečovat chod Správy sledování v oblasti služeb: automobilní, spojovací, zbrojní, intendantní, stavebně-ubytovací a proviantní, finančně-plánovací; zajistit konspiraci a výcvik řidičů vozidel a konspiraci objektů Správy sledování; zajišťovat technické úpravy a opravy sledovacích vozidel; vést evidenci, obhospodařovat a opravovat součásti garderoby pro sledování; provádět údržbu a montáž spojovacích prostředků; zpracovávat fotodokumentaci ze sledovacích akcí; zajišťovat a provádět kontrolu hospodaření s finančními prostředky; vést hospodářskou, finanční a plánovací agendu Správy sledování)⁴⁵

45 AMV Brno-Kanice, f. A 7, i. j. 175. Schéma organizačních složek MV a HS StB; Náplň činnosti organizačních složek IV. správy HS StB (Správy sledování).

Organizační schéma IV. správy HS StB potom vypadalo v souladu s úpravami organizační struktury správy a jejích útvarů následovně:

- *vedení správy* (náčelník správy a dva zástupci náčelníka správy)
 - *náčelník správy* (řídil své zástupce, vnitřní odbor, útvar technického rozvoje)
 - *zástupce náčelníka správy* (řídil I., II., III. odbor)
 - *zástupce náčelníka správy* (současně náčelník VI. odboru, řídil IV. a V. odbor)
- *vnitřní odbor*
- *útvar technického rozvoje*
- *I. odbor sledování*
 - *1. oddělení* (sledování zastupitelských úřadů tzv. hlavních kapitalistických států)
 - *2. oddělení* (sledování zastupitelských úřadů tzv. ostatních kapitalistických států)
 - *3. oddělení* (organizování trasového systému sledování a zjišťování totožnosti návštěvníků těchto zastupitelských úřadů na základě konkrétních poznatků)
- *II. odbor sledování*
 - *1. oddělení* (sledování tzv. vızových cizinců)
 - *2. oddělení* (sledování podle požadavků politické kontrarozvědky a rozvědky)
- *III. odbor sledování*
 - *1. oddělení* (sledování podle požadavků Správy StB Krajské správy SNB Praha a Správy StB hl. m. Prahy)
 - *2. oddělení* (sledování pro III. správu MV a ekonomické úseky kontrarozvědné správy)
- *IV. odbor operativního sledování*
 - *1. oddělení* (organizování kurzů pro příslušníky „sledovače“, jednak ze Správy sledování, jednak ze sledovacích odborů z krajů; proškolení nových forem sledování praktickou výukou na požadavcích rozvědky a Generálního štábu MNO)
 - *2. oddělení* (provádění sledování pomocí budované sítě spolupracovníků)
- *V. odbor operativního sledování* (složen ze tří oddělení; jistil operativní sledování vybraných zastupitelských úřadů tzv. kapitalistických států, které bylo prováděno nepřetržitě ve třech směnách vždy jedním oddělením v jedné směně)
- *VI. odbor operativně-technický*
 - *1. oddělení* (technické) (vykonávalo úkoly spojovací techniky a fotodokumentace)
 - *2. oddělení* (automobilní) (úkoly automobilního provozu pro sledování)
 - *3. oddělení* (opravářské) (opravy dopravních prostředků Správy sledování)
 - *4. oddělení* (hospodářské) (vykonávalo úkoly v oblasti materiálního, zbrojního, stavebně-ubytovacího zajištění Správy sledování a údržbu)
 - *5. oddělení* (finančně-plánovací) (vedlo finanční a plánovací agendu správy).⁴⁶

46 Tamtéž. f. A 7, i. j. 175. Schéma organizačních složek Ministerstva vnitra a HS StB; Úprava organizační struktury IV. správy HS StB (Správy sledování).

Nově byly také definovány úkoly Správy sledování HS StB. Mezi její hlavní úkoly, které vykonávala na základě požadavků operativních součástí Státní bezpečnosti a zpravodajské správy Generální štábu MNO, patřilo především: a) konspirativní sledování; b) střežení a pozorování zájmových míst, objektů a prostorů; c) provádění opatření směřující k objasnění podezřelé činnosti, a to na základě poznatků získaných vlastními operativními prostředky a po dohodě s vedením II. správy HS StB; d) ochranu určených zastupitelských úřadů tzv. kapitalistických států; e) metodické řízení a koordinace práce odborů sledování správy StB při krajských správách SNB a zajištění jejich vybavení (spojovacími prostředky, fotodokumentačními prostředky a dopravními prostředky, vyrobenými v kapitalistických státech); f) v individuálních případech poskytování odborných rad a konkrétní pomoc svými příslušníky při zajišťování operativní práce v zahraničí.⁴⁷

Náčelníkem Správy sledování zůstal až do července roku 1968 pplk. JUDr. Antonín Kavan. Ten byl v souvislosti s událostmi Pražského jara roku 1968 odvolán ministrem vnitra Josefem Pavlem, dle kádrového rozkazu ministra vnitra č. 503/1968 ze dne 15. července 1968, z funkce.⁴⁸ Důvodem k odvolání A. Kavana z funkce náčelníka správy byl jeho podíl na nezákonnostech páchaných příslušníky SNB v 50. letech 20. století, které byly právě v roce 1968 znovu prošetřovány. Na jeho místo v čele Správy sledování nově nastoupil na poměrně krátkou dobu bývalý náměstek ministra vnitra plk. RSDr. Štefan Demjan.

Ve složkách Hlavní správy Státní bezpečnosti byla Správa sledování začleněna až do počátku roku 1969, kdy byla dle rozkazu ministra vnitra ČSSR č. 9/1969 nově zřízena Federální správa Zpravodajské služby.

IV. správa Federální správy Zpravodajské služby

Další zásadní reorganizace ministerstva vnitra proběhla v roce 1969. Byla uskutečněna v úzké souvislosti se státoprávními změnami, ke kterým došlo po schválení ústavního zákona č. 171/1968 Sb. V rámci těchto změn byla jednak nově zřízena Ministerstva vnitra České socialistické republiky a Slovenské socialistické republiky, jednak vzniklo Federální ministerstvo vnitra Československé socialistické republiky. Jeho organizace, krycí označení a spisové značky jednotlivých útvarů byly stanoveny dle rozkazu ministra vnitra ČSSR č. 9/1969 ze dne 3. března 1969.⁴⁹ Tímto rozkazem byly ke dni 1. března 1969 nově zorganizovány státněbezpečnostní složky Federálního

47 Tamtéž. f. A 7, i. j. 175. Schéma organizačních složek Ministerstva vnitra a HS StB; Hlavní úkoly IV. správy HS StB (Správy sledování).

48 Viz Adam KRETSCHMER, *Antonín Kavan... c. d., Securitas Imperii 2/1994*, ÚDV, Praha 1995, s. 293. Dále srovnej Kádrový rozkaz ministra vnitra ČSSR č. 503/1968 z 15. 7. 1968.

49 Rozkaz ministra vnitra č. 9/1969 z 3. 3. 1969, *Organizace, spisové značky a krycí označení útvarů Ministerstva vnitra ČSSR, útvarů výkonného aparátu a útvarů služeb*. Tímto rozkazem byla zřízena FS ZS jako útvar výkonného aparátu. Organizačně byla tvořena: Hlavní správou rozvědky, Hlavní správou kontrarozvědky, Správou vojenské kontrarozvědky, Správou zpravodajské techniky a Správou sledování. Rozkaz vydal ministr vnitra ČSSR Jan Pelnář.

ministerstva vnitra, tzv. útvary výkonného aparátu. Federální správa Zpravodajské služby (FS ZS) byla podřízena plk. JUDr. Františkovi Vaškovi, náměstkovi ministra vnitra. Správa sledování byla začleněna do nově vzniklé FS ZS pod krycím označením IV. správa FS ZS a jejím náčelníkem se stal plk. RSDr. Štefan Demjan.⁵⁰ Ve funkcích zástupců náčelníka správy působili v roce 1969 mjr. Jaromír Pátík a pplk. Václav Špála. V té době patřili k užšímu vedení Správy sledování tyto důstojníci: vedoucími funkcionáři tzv. štábních útvarů byli mjr. Emil Dvořák jako náčelník vnitřního oddělení, pplk. Jaroslav Bartoň jako náčelník oddělení svodné informace a koncepční činnosti, mjr. Josef Hrabák ve funkci náčelníka kádrového a školského oddělení, mjr. Karel Čimera jako náčelník operačního oddělení. Mezi náčelníky tzv. výkonných útvarů patřili mjr. Jan Kaňovský jako náčelník 1. odboru, mjr. Karel Mourek jako náčelník 2. odboru, pplk. František Němec jako zástupce náčelníka 3. odboru (funkce náčelníka byla na 3. odboru neobsazena), plk. JUDr. Antonín Kavan jako náčelník 4. odboru, pplk. Josef Vavroušek jako náčelník 5. odboru a pplk. Josef Stuchlý, náčelník 6. odboru.⁵¹

Ke dni 10. června 1969 byla organizačně IV. správa FS ZS tvořena těmito složkami: vedením správy (náčelník a jeho zástupci), dále čtyřmi odděleními a šesti odbory. Organizační schéma a náplň činnosti jednotlivých složek Správy sledování pak ukazují následující podobu:

- *vedení správy* (náčelník správy a dva zástupci náčelníka správy)
 - *náčelník správy* (přímo řídil své zástupce, vnitřní oddělení, oddělení svodné informace a koncepční činnosti, oddělení kádrové a školské)
 - *zástupce náčelníka správy* (řídil operační oddělení, I., II., III. odbor)
 - *zástupce náčelníka správy* (řídil IV., V., VI. odbor)
- *vnitřní oddělení* (plnilo administrativní a správní úkoly pro náčelníka správy a dále zajišťovalo tzv. zvláštní úkoly)

50 Štefan Demjan (1923–1996), RSDr., plukovník. Člen KSČ od 26. 4. 1945, dlouhá léta působil ve stranickém aparátu, absolvoval vysokou stranickou školu ÚV KSSS v Moskvě. V roce 1956 byl zařazen na Ministerstvo vnitra. Ve funkci náměstka ministra vnitra působil od 16. 4. 1956 do 30. 6. 1968 a převzal především řízení operativních ústředních správ StB. Z funkce náměstka ministra byl odvolán ministrem vnitra J. Pavlem, a to podle kádrového rozkazu ministra vnitra ČSSR č. 444/1968 z 25. 6. 1968. 28. 7. 1968 byl Demjan jmenován do funkce náčelníka IV. správy FS ZS (Správa sledování) a tuto funkci zastával v letech 1968–70. Z funkce náčelníka Správy sledování byl odvolán kádrovým rozkazem ministra vnitra ČSSR č. 269/1970 k 31. 5. 1970 s odůvodněním, že zastával „některé chybné politické postoje v průběhu roku 1968“. Od 1. 7. 1970 byl podle kádrového rozkazu ministra vnitra ČSSR č. 86/1970 dán do tzv. kádrové dispozice. 9. 6. 1970 schválilo předsednictvo HV KSČ FMV zahájení disciplinárního řízení proti Demjanovi a disciplinární komise navrhla jeho vyloučení ze strany. Návrh schválila pohovorová komise ÚV KSČ, vyloučen ze strany byl 7. 6. 1971. Svoji kariéru ukončil jako referent odboru pasů a víz Krajské správy SNB v Praze, kde půdobil od 1. 8. 1971. 28. 2. 1978 byl uvolněn ze služebního poměru příslušníka SNB dle kádrového rozkazu ministra vnitra ČSSR č. 19/1978 a odešel do starobního důchodu.

51 AMV Brno-Kanice, f. A-13, i. j. 52, Přehled organizační struktury jednotlivých součástí (správ), které tvořily FS ZS. Ve zmíněném materiálu je rovněž vyznačeno personální obsazení všech vedoucích funkcí jednotlivých organizačních složek IV. správy FS ZS (Správy sledování). Materiál je datován k 10. 6. 1969.

- *oddělení svodné a koncepční činnosti* (soustřeďovalo, analyzovalo a syntetizovalo znalosti a dokumenty nezbytné pro vytváření koncepce činnosti Správy sledování)
- *oddělení operační* (soustřeďovalo a dále analyzovalo poznatky o činnosti kádrových rozvědčků získaných prostředky Správy sledování; zajišťovalo koordinaci a řízení akcí a fotodokumentaci speciálními prostředky)
- *kádrové a školské oddělení* (soustřeďovalo, dále analyzovalo a syntetizovalo znalosti a dokumenty, které byly nezbytné pro řízení a vytváření celkové koncepce kádrové politiky Správy sledování)
- *I. odbor* – zaměřen na provádění sledování pro federální operativní součásti (prováděl sledování na vyžádání operativních součástí FS ZS a zpravodajské správy Generálního štábu MNO)
- *II. odbor* – základní sledování, „D“ síť (důvěrníků), výpadovky, trasové sledování (prováděl sledování pohybu kádrových rozvědčků, případně i jiných osob ve vtipovaných či z jiných důvodů operativně zajímavých prostorách v souladu se zájmy a úkoly příslušných operativních součástí FS ZS)
- *III. odbor* – sledování zastupitelských úřadů tzv. kapitalistických států [prováděl stabilní či namátkové sledování (pozorování) rezidentur na zastupitelských úřadech protivníka (tzv. kapitalistických států), určených příslušnými pracovišti II. správy FS ZS (čs. kontrarozvědky)]
- *IV. odbor* – odborná příprava a výcvik kádrů (prováděl především výcvik vlastních i svěřených příslušníků operativních součástí FS ZS, Hlavní správy StB ČSR, Hlavní správy StB SSR a zpravodajské správy Generálního štábu MNO)
- *V. odbor* – hospodářský, služeb, techniky a konspirace (zajišťoval především materiální, technické a finanční potřeby Správy sledování; zodpovídal za konspiraci a legalizaci Správy sledování a jejích příslušníků)
- *VI. odbor* – sledování pro národní součásti (prováděl sledování pro Hlavní správu StB ČSR, krajské správy StB, pro ostatní národní operativní součásti a samostatné odbory vojenské kontrarozvědky)⁵²

Postavení Správy sledování FS ZS bylo definováno v tzv. *Prozatímním statutu IV. správy FS ZS*, který byl 6. července 1969 plk. Demjanem zaslán ke schválení. Statut byl následně schválen (10. července 1969) plk. JUDr. Františkem Vaškem, náměstkem ministra vnitra. Plk. RSDr. Štefan Demjan však nestál v čele Správy sledování dlouho, neboť již od 1. srpna 1970 byl novým náčelníkem IV. správy FS ZS (Správy

52 AMV Brno-Kanice, f. A-13, i. j. 52, Schéma organizační struktury IV. správy FS ZS z 10. 6. 1969. Dále srovnej f. A-18, i. j. 31, Prozatímní statut Správy sledování FS ZS (organizační struktura, náplň činnosti Správy sledování). V organizační struktuře Správy sledování se oproti úpravám z roku 1966 (zařazení Správy sledování do součástí Hlavní správy StB) nově objevují tyto složky: oddělení svodné a koncepční činnosti, operační oddělení, oddělení kádrové a školské. Správa sledování (IV. správy FS ZS) tedy po úpravách v r. 1969 organizačně sestávala z těchto součástí: a) vedení správy (náčelník a zástupci náčelníka), b) 4 oddělení a za c) 6 odborů.

sledování) jmenován plk. ing. Ján Hanuliak.⁵³ Funkci zástupce náčelníka vykonával v té době již plk. JUDr. Antonín Kavan, který byl dne 15. října 1968 rehabilitován Janem Pelnářem, novým, prvním normalizačním, ministrem vnitra.⁵⁴ Další reorganizace složek MV následovala vzápětí. Začátkem roku 1971 byla FS ZS, vydáním rozkazu ministra vnitra ČSSR č. 5/1971, zrušena.

IV. správa Federálního ministerstva vnitra

Na základě rozkazu ministra vnitra ČSSR č. 5/1971 byla zrušena Federální správa zpravodajské služby a Správa sledování byla jako samostatný útvar, pod krycím názvem IV. správa FMV, začleněna do výkonného aparátu Federálního ministerstva vnitra ČSSR. Náčelníkem IV. správy FMV byl dne 15. března 1971 opětovně jmenován „osvědčený a zkušený kádr“ plk. JUDr. Antonín Kavan, podle kádrového rozkazu ministra vnitra č. 141/1971. Jeho nejbližšími spolupracovníky ve vedení Správy sledování se stali plk. Josef Stuchlý a plk. Robert Dohnal, a to ve funkcích zástupců náčelníka.⁵⁵

Současně byl, podle rozkazu ministra vnitra ČSSR č. 60/1971 ze dne 7. prosince 1971, vydán nový *Organizační řád Správy sledování FMV* (IV. správy FMV) a mj. zrušen rozkaz ministra vnitra č. 49/1964, kterým byl vydán *Statut IV. správy Ministerstva vnitra*. Nová organizační struktura Správy sledování a náplň činnosti jejích jednotlivých složek byla od roku 1971 následující:

53 Ján Hanuliak (* 1923), Ing., plukovník, později generálmajor, absolvent Vysoké školy ekonomické v Bratislavě (r. 1966 – Ing.), v r. 1946 vstoupil do Sboru národní bezpečnosti, člen KSČ od 8. 11. 1947. V letech 1946–49 sloužil jako příslušník SNB na Obvodním oddělení VB v Lučenci, 1949–51 byl politickým tajemníkem na KV StB v Bánské Bystrici. Prošel celou řadou funkcí na Krajské správě (KS) StB v Košicích. V 50. letech 20. století byla jeho kariéra spjata v Košicích s odděleními, která se zabývala činností tzv. východní emigrace (tj. ukrajinské a ruské). Jak víme z jiných záznamů (např. výpovědi A. Prchala či vyjádření některých příslušníků MV pro tzv. Štrougalovu komisi poč. 60. let 20. století), právě Košice a jejich okolí byly předmětem mimořádného zájmu sovětských poradců, kteří se v tomto regionu neomezovali na pouhé konzultace, nýbrž přímo se účastnili realizovaných akcí a pracovali s agenturou. Právě zde zřejmě generál Hanuliak navázal styky, které jej později katapultovaly až na místo 1. náměstka federálního ministra vnitra, odpovědného za činnost StB. V letech 1951–55 působil jako náčelník oddělení a 5. odboru KS MV Košice, 1955–56 byl náčelníkem 3. odboru KS MV Košice. Následně v letech 1956–57 byl již zástupcem náčelníka KS MV Košice, v období let 1959–63 náčelníkem 4. odboru KS MV Košice, 1963–66 opětovně zástupcem náčelníka KS StB Košice. V letech 1966–69 byl Hanuliak zástupcem náčelníka KS StB Košice a současně řídil jako náčelník 2. odbor této správy StB. Svoji kariéru na Slovensku zakončil v letech 1969–70 jako náčelník KS StB v Košicích. V budování své kariéry pokračoval dále ve složkách Federálního ministerstva vnitra ČSSR. Náčelníkem Správy sledování (IV. správy FMV) byl jmenován 1. 8. 1970 a funkci zastával do 15. 2. 1971. Setrval v ní tedy velice krátce. Brzy poté vystoupal na vrchol vedení rezortu, když se 15. 2. 1971 stal náměstkem ministra vnitra a zůstal jím v letech 1971–73. Ve funkci I. náměstka ministra vnitra pak působil v letech 1973–79. Svoji kariéru u Federálního MV zakončil v letech 1979–80, kdy byl osobním konzultantem ministra vnitra ČSSR, a v období let 1980–82 působil jako představitel Federálního ministerstva vnitra ČSSR v Sovětském svazu. K 31. 7. 1982 odešel do starobního důchodu.

54 Antonín Kavan byl do funkce náčelníka IV. správy FMV znovu ustanoven podle kádrového rozkazu federálního ministra vnitra č. 141/71 z 15. 3. 1971. Dále viz Adam KRETSCHMER, *Antonín Kavan...c. d., Securitas Imperii 2/1994*, ÚDV, Praha 1995, s. 294–295. O Ministerstvu vnitra a bezpečnostním aparátu v roce 1968 viz práci: František KOUDELKA – Jiří SUK, *Ministerstvo vnitra a bezpečnostní aparát v období Pražského jara 1968 (leden–srpen 1968)*. Prameny k dějinám československé krize v letech 1967–1970, Díl 7. ÚSD AV ČR, Brno 1996.

55 Viz Vladimír JOUKL, 30. výročí IV. správy FMV Praha. In: *Sledování. Informační bulletin IV. správy FMV ČSSR*, 1978, č. 1–2, s. 18. Některé údaje v textu jsou nepřesné, je třeba je ověřit v dalších pramenech. Dále srovnej Adam KRETSCHMER, *Antonín Kavan...c. d., Securitas Imperii 2/1994*, ÚDV, Praha 1995, s. 295.

- *vedení správy* (náčelník správy a zástupci náčelníka správy)
 - *vnitřní oddělení* (vedlo přehled úkolů správy, zajišťovalo výkon spisové služby, evidenci žadatelů o byty, evidenci stížností, přípravu vydávání rozkazů a pokynů náčelníka správy, úkoly mobilizační povahy, výkon služby operačního důstojníka)
 - *kádrové a školské oddělení* (provádělo tzv. kádrově-výchovnou práci, nábor nových příslušníků, organizovalo vzdělávání příslušníků správy, školení, atp.)
 - *oddělení svobodné a koncepční činnosti* (zkoumalo problematiku řídicí a organizační činnosti; soustřeďovalo a analyzovalo poznatky a dokumenty nezbytné pro vytváření koncepce sledovací činnosti; zpracovávalo návrhy a podklady pro tvorbu zásadních rozkazů a metodických pokynů zaměřených na sledovací činnost)
 - *operační oddělení* (soustřeďovalo jednak poznatky o systému, metodách a činnosti rozvědčků, jednak materiály o výsledcích jejich sledování a tyto informace dále analyzovalo; shromažďovalo materiály o nových zaměstnancích zastupitelských úřadů tzv. nepřátelských států; zajišťovalo chod centrálního dispečinku, koordinaci a také řízení všech sledovacích akcí; dbalo na osobní konspiraci příslušníků Správy sledování; zajišťovalo fotodokumentaci sledovacích akcí, označených jako akce mimořádného významu)
 - *1. odbor* (organizoval a prováděl sledování kádrových rozvědčků, vízových cizinců, obchodních zástupců a jiných osob z určených kapitalistických států, kteří se spojili s čs. občany, tato sledování prováděl pro Hlavní správu kontrarozvědky, Hlavní správu vojenské rozvědky a pro útvary vojenské kontrarozvědky Středočeského kraje)
 - *2. odbor* (organizoval a prováděl registrace pohybu zaměstnanců zastupitelských úřadů pomocí systému opěrných bodů a sítí spolupracovníků na území hl. m. Prahy a při jejich výjezdech z Prahy)
 - *3. odbor* [prováděl operativní sledování (střežení) určených ambasad tzv. kapitalistických států; podílel se na odhalování nepřátelské činnosti jejich zaměstnanců]
 - *4. odbor* (zajišťoval a prováděl sledování pro Hlavní správu rozvědky a pro Zpravodajskou správu Generálního štábu ČSLA; dále zajišťoval a prováděl přípravu kádrů)
 - *5. odbor* (prováděl především technické a ekonomické zajišťování činnosti Správy sledování)
 - *6. odbor* (prováděl sledování nepřátelských osob pro vnitřní zpravodajství, ochranu čs. ekonomiky, sledování pro útvary správy StB Praha a Středočeského kraje)
- Dále pracovaly na IV. správě FMV poradní a pomocné orgány náčelníka správy. Jednalo se zejména o Štáb náčelníka správy a pracovní komise (trvalého či dočasného charakteru).⁵⁶ Štáb náčelníka správy byl zřizován vždy, další poradní a pomocné orgány podle potřeby.

56 Viz Rozkaz ministra vnitra ČSSR č. 60/1971 ze 7. 12. 1971, *Organizační řád Správy sledování FMV*. Rozkaz vydal

V této době došlo také k určitým změnám v pracovních metodách sledovacích odborů IV. správy FMV. Tak např. pracovníci 3. odboru (operativní sledování zastupitelských úřadů kapitalistických států) začali sledované osoby od zastupitelských úřadů „provádět tzv. střeženým pásmem, až na hranice tohoto pásma“. Tím měl být získán čas na upozornění dalších pracovníků „sledovačky“, aby mohli konspirativně převzít sledování těchto zájmových osob. Pracovníci 1. odboru Správy sledování začali mapovat, zaznamenávat a monitorovat trasy, po kterých se zpravidla sledované osoby pohybovaly, čímž se prodloužila stanoviště „sledovačky“ až k tzv. „záchytu“ pohybujících se sledovaných osob. Také 6. odbor (sledování nepřátelských osob pro vnitřní zpravodajství, ochrana čs. ekonomiky, sledování pro útvary Správy StB Praha s Středočeského kraje) změnil způsob sledování. V jednotlivých oblastech pohybu sledovaných osob byly vybudovány tzv. opěrné body a základny pro zvýšení konspirace sledování.⁵⁷ Odbory sledování, organizačně začleněné do složek IV. správy FMV, využívaly při své práci také nově vypracované *Směrnice pro činnost útvarů sledování Státní bezpečnosti (A-oper-IV-2)*, které byly vydány v příloze rozkazu ministra vnitra ČSSR č. 58/1972 ze dne 28. prosince 1972.⁵⁸ Dle rozkazu ministra vnitra ČSSR č. 3/1973 ze dne 4. ledna 1973 byla Správa sledování podřízena (s účinností od 1. ledna 1973) genmjr. Ing. Jánů Hanuliakovi, náměstkovi ministra vnitra ČSSR.

IV. správa Sboru národní bezpečnosti

V průběhu 70. let 20. století byla Správa sledování organizačně tvořena vedením správy, sedmi odbory, třemi odděleními, inspekcí náčelníka správy a skupinou obrany. V letech 1971–78 byl náčelníkem správy sledování plk. JUDr. Antonín Kavan.

K další úpravě organizační struktury Správy sledování došlo v roce 1978. Tehdy byl dne 21. dubna 1978 vydán rozkaz ministra vnitra ČSSR č. 14/1978, jehož přílohou byl nový *Organizační řád Správy sledování*. Současně byl tímto rozkazem zrušen rozkaz ministra vnitra ČSSR č. 60/1971 a organizační řád Správy sledování jím vydaný. Správa sledování byla zařazena do federálních útvarů Sboru národní bezpečnosti

a podepsal ministr vnitra ing. Radko Kaska, CSc. Srovnej AMV Praha, f. A-25, i. j. 423, Návrh postavení, působnosti, hlavních úkolů a organizace Správy sledování MV. Jedná se o materiál určený k projednání do kolegia ministra vnitra ČSSR z 8. 1. 1971.

⁵⁷ Viz Vladimír JOUKL, 30. výročí IV. správy FMV Praha. In: *Sledování. Informační bulletin IV. správy FMV ČSSR*, 1978, č. 1–2, s. 18. Některé údaje uvedené v textu jsou nepřesné, je třeba je ověřit v dalších pramenech. Dále viz AMV Praha, f. A-25, i. j. 595–648. Opěrné body a základny využívané zejména při tzv. vnitřním trasovém vizuálním sledování. Opěrné body byly budovány na třídách častého průjezdu vozidel sledovaných osob, kdy byl pohyb těchto sledovaných osob po trase z jednotlivých bodů návazně předáván.

⁵⁸ Srovnej Rozkaz ministra vnitra ČSSR č. 58/1972 z 28. 12. 1972, v jehož příloze byly vydány *Směrnice pro činnost útvarů sledování Státní bezpečnosti (A-oper-IV-2)*.

(SNB) pod novým krycím názvem jako IV. správa SNB.⁵⁹ Podle nového organizačního řádu měla Správa sledování následující součásti:

- *vedení správy* (náčelník správy, I. zástupce náčelníka správy, zástupce náčelníka správy)
- *vnitřní oddělení* (vedlo přehled o úkolech plynoucích z rozhodnutí, rozkazů a nařízení ministra vnitra; vedlo evidenci písemností náčelníka správy a vnitřního oddělení)
- *inspekce náčelníka správy* (prováděla kontrolní a inspekční činnost dle pokynů náčelníka správy, prověřovala plnění úkolů plynoucích z rozkazů a předpisů, prováděla komplexní a tematické prověrky na útvech sledování StB, prověřovala stížnosti, oznámení a podněty pracovníků správy, předkládala návrhy na řešení těchto problémů)
- *skupina obrany* (zejména zpracovávala a dále upřesňovala plán tzv. „zpohotovení“, vyčleňování a doplňování sil a prostředků mobilizačního rozvinutí a výjezdu do míst válečné dislokace k plnění zvláštních úkolů; zpracovávala dokumentaci související s plněním úkolů v systému mimořádných bezpečnostních opatření, navrhovala obsahové zaměření ncviků bojové pohotovosti; prováděla vyhodnocení připravenosti příslušníků; měla organizovat, řídit a provádět bojovou a brannou přípravu příslušníků správy atd.)
- *kádrové a školské oddělení* (provádělo tzv. kádrově-výchovnou práci, nábor nových příslušníků, organizovalo vzdělávání příslušníků správy, školení; vedlo kádrové spisy, osobní evidenci pracovníků správy; provádělo komplexní služební hodnocení příslušníků správy, organizovalo jeho provádění a realizaci přijatých závěrů; zpracovávalo návrhy na změny v tabulkách složení a počtů Správy sledování atp.)
- *oddělení svodné a koncepční činnosti* (soustřeďovalo a analyzovalo poznatky nutné pro vytváření koncepce sledovací činnosti; zpracovávalo návrhy a podklady pro tvorbu předpisů a pokynů ke sledovací činnosti; soustřeďovalo, analyzovalo a zpracovávalo poznatky o systému, metodách a činnosti nepřátelských rozvěděčků pro sledovací odbory a útvary sledování StB; shromažďovalo prvotní materiály na zaměstnance určených zastupitelských úřadů pro potřeby sledování; upozorňovalo příslušné útvary na systém ochrany nepřátelských rozvěd-

59 Srovnej Rozkaz ministra vnitra ČSSR č. 14/1978 z 21. 4. 1978, v jehož příloze byl vydán *Organizační řád Správy sledování*. Rozkaz vydal v zastoupení genmjr. Ing. J. Hanuliak, I. náměstek ministra vnitra. Správa sledování byla v článcích 1–3 úvodního ustanovení nového organizačního řádu definována jako „výkonný orgán FMV, jehož posláním byla spolupráce při ochraně socialistického společenského a státního zřízení ČSSR před útoky vnějšího a vnitřního nepřítele.“ Toto „poslání“ měla provádět „zejména sledováním osob důvodně podezřelých z nepřátelské činnosti proti společenskému a státnímu zřízení ČSSR na základě požadavků rozvědných a kontrarozvědných útvarů Státní bezpečnosti.“

čků před sledováním a na pravděpodobné prostory jejich zájmu zjištěné sledováním)⁶⁰

- *1. odbor* – sledování osob kontrarozvědně rozpracovávaných II. správou SNB a III. správou SNB a útvarů vojenské kontrarozvědky (organizoval a prováděl sledování osob kontrarozvědně rozpracovávaných pro výše uvedené útvarů; zaměřoval se na kádrové rozvědky a agenturu s důrazem na špionážní a další nepřátelskou činnost; sledoval návštěvníky vybraných zastupitelských úřadů, ve výjimečných – většinou recipročních – případech prováděl střežení zájmových osob)
- *2. odbor* – zpravodajské sledování určených zastupitelských úřadů a trasové sledování prostor s koncentrací jejich personálu (zaměřoval se na odhalování nepřátelské činnosti personálu určených zastupitelských úřadů; jeho pracovníci sledovali režim těchto zastupitelských úřadů, jejich návštěvnost; spolupracovali s 1. a 3. odborem správy při zachycování a sledování zájmových osob z personálu a návštěvníků těchto zastupitelských úřadů; prováděli dokumentaci z těchto sledování a získávali síť spolupracovníků pro trasové sledování pracovníků a návštěvníků těchto zastupitelských úřadů)
- *3. odbor* – organizování a vlastní provádění sledování nepřátelských osob kontrarozvědně rozpracovávaných X. a IX. správou SNB a realizace požadavků sledování pro kontrarozvědné útvarů StB, Správy SNB hl. m. Prahy a Středočeského kraje
- *4. odbor* – sledování dle požadavků I. správy SNB a zpravodajské centrály Generálního štábu ČSLA a odborná příprava kádrů (v odborné přípravě kádrů prováděli pracovníci odboru praktický výcvik nových příslušníků správy, připravovali zdokonalovací kurzy pro pracovníky správy a útvarů sledování StB; prováděli odbornou praktickou přípravu pracovníků čs. rozvědky, čs. kontrarozvědky a ZS GŠ ČSLA v obraně proti sledování; zajišťovali využití kriminalistických a nových sledovacích metod v praxi; organizovali jazykovou přípravu pracovníků sledování)
- *5. odbor* – kontrarozvědné rozpracování ubytovacích a restauračních zařízení na území hl. m. Prahy, kde se ubytovávají cizinci z nesocialistických států (pracovníci odboru prováděli prověrky zaměstnanců vybraných objektů a budovali v jejich řadách agenturně-důvěrnickou síť; ve stanovených objektech zajišťoval umístění zpravodajské techniky; dále zajišťovali požadavky všech rozvědných a kontrarozvědných útvarů na agenturní obsazení a rozpracování zájmových osob; prováděli vlastní vyhledávací činnost směřující zejména k získávání státobezpečnostních a dalších poznatků, které předávali k využití rozvědným a kontrarozvědným útvarům)
- *6. odbor* – ekonomicko-finanční zajištění činnosti Správy sledování (zajišťoval bojovou, proviantní, výstrojní, dopravní, ubytovací a stavební službu a finanční hospodaření správy; opravy a údržbu motorových vozidel a jejich úpravy pro potřeby

60 Tamtéž. Náplň činnosti vnitřního oddělení, inspekce náčelníka správy, skupiny obrany, kádrového a školského oddělení, oddělení svodné a koncepční činnosti je podrobně popsána v části II, článkách 9–13 nového organizačního řádu Správy sledování.

sledování; zajišťoval konspiraci vozidel a výcvik pracovníků v řízení vozidel; zabezpečoval provoz a údržbu budov správy; zpracovával rozbor hospodaření atp.)

- 7. odbor – plnění úkolů zaměřených hlavně na oblast spojovací, operativní a zpravodajské techniky pro potřeby sledování (plnil funkci útvaru technického rozvoje spojovací, operativní a zpravodajské techniky pro potřebu sledování a 5. odboru správy; zajišťoval vybavování sledovacích odborů a 5. odboru správy potřebnými technickými prostředky, zajišťoval jejich údržbu a provoz; dále zajišťoval technický provoz chodu operačního střediska správy; výuku používání spojovací, televizní, zpravodajské techniky a provádění fotodokumentace používané ve sledování; prováděl obrazovou dokumentaci ve sledovacích akcích závažného charakteru; prováděl doškolování a odbornou přípravu pracovníků sledovacích odborů v obsluze a používání zpravodajské techniky atd.)⁶¹

Dále pracovaly na IV. správě SNB poradní a pomocné orgány náčelníka správy. Jednalo se zejména o Štáb náčelníka správy a pracovní komise (trvalého či dočasného charakteru).⁶²

Svoji hlavní činnost vykonávala Správa sledování podle několika předpisů. Jednalo se zejména o dva materiály: a) *Směrnice o vyžadování sledování útvarů Státní bezpečnosti (A-oper-IV-1)*, vydané jako příloha rozkazu ministra vnitra ČSSR č. 43/1978. Upravovaly zásady pro vyžadování a používání sledování na území tehdejšího Československa ze strany rozvědčných a kontrarozvědčných správ StB, vojenské kontrarozvědky a Zpravodajské služby Hlavní správy Pohraniční stráže; b) *Směrnice o činnosti útvarů sledování Státní bezpečnosti (A-oper-IV-2)*, vydané jako příloha rozkazu ministra vnitra ČSSR č. 44/1978. Tyto směrnice stanovovaly zásady pro jednotný systém práce, formy, metody a postupy při sledování. Dále určovaly postup při zpracovávání písemností vzniklých ze sledovacích akcí, zásady analytické činnosti, zásady pro získávání a evidenci maskovacích prostorů, používání specifické techniky a také využívání kriminalistických prostředků pro účely sledování. Stanovovaly také podmínky pro využití vrtulníků ve sledování, uskutečňování a dodržování zásad radioprovozu a konspirace Správy sledování, 4. odborů správ StB krajských správ SNB a 4. odboru XII. správy SNB v Bratislavě.⁶³

61 Tamtéž. Náplň činnosti jednotlivých sledovacích odborů Správy sledování MV je podrobně popsána v části II, článkách 14–20 Organizačního řádu správy z r. 1978.

62 Organizační strukturu Správy sledování srovnej v materiálu: Rozkaz ministra vnitra ČSSR č. 14/1978 z 21. 4. 1978, *Organizační řád Správy sledování*. Oproti Organizačnímu řádu z r. 1971, kterým byla dána struktura a počet útvarů správy, přibyl Správě sledování (IV. správě FMV) 7. odbor a samostatně byla definována inspekce náčelníka správy. Nová úprava organizační struktury Správy sledování je obsažena v části II, článku 5 výše zmíněného rozkazu ministra vnitra. Další organizační úpravy lze částečně vysledovat v materiálu: *Přehled o vývoji organizace a početních stavů centrálních útvarů Federálního ministerstva vnitra*, díl II., FMV ČSSR, Praha 1988, s. 14–18. K určité dílčí úpravě organizace složek Správy sledování došlo v r. 1976. Tehdy byl zřízen 8. odbor IV. správy FMV, na kterém bylo vytvořeno celkem 23 nových pracovních míst. Výše zmíněný 8. odbor byl na Správě sledování ustaven k 1. 10. 1976.

63 Srovnej Rozkaz ministra vnitra ČSSR č. 43/1978 z 21. 12. 1978, kterým byly vydány *Směrnice o vyžadování sledování útvarů Státní bezpečnosti (A-oper-IV-1)*. Dále viz Rozkaz ministra vnitra ČSSR č. 44/1978 z 21. 12. 1978, kterým byly vydány *Směrnice o činnosti útvarů sledování státní bezpečnosti (A-oper-IV-2)*. Ve směrnících *A-oper-IV-2* jsou mj. v první

Podle rozkazu ministra vnitra ČSSR č. 12/1979 byla Správa sledování podřízena plk. JUDr. Jánů Kovačovi, náměstkovi ministra vnitra ČSSR, a to s platností od 15. června 1979.⁶⁴ Dalším normativním aktem řízení, rozkazem ministra vnitra ČSSR č. 13/1979, bylo nově upraveno postavení Správy sledování v rámci organizace Federálního ministerstva vnitra a útvarů ministerstvu podřízených. Podle tohoto rozkazu byla Správa sledování, s účinností od 1. srpna 1979, začleněna mezi složky StB, které tvořily útvary Sboru národní bezpečnosti podřízené Federálnímu ministerstvu vnitra ČSSR. Současně dostala správa staronové krycí označení IV. správa SNB.⁶⁵

Správa sledování pracovala ve výše zmíněné podobě až do konce roku 1980, kdy byla provedena další změna a úprava podoby útvarů, které organizačně správu tvořily. V příloze rozkazu ministra vnitra ČSSR č. 55/1980 ze dne 29. prosince 1980 byl vydán nový *Organizační řád Správy sledování*, kterým se současně rušil rozkaz ministra vnitra ČSSR č. 14/1978 s přílohami.⁶⁶ Nově vydaný Organizační řád stanovil složení útvarů Správy sledování (IV. správy SNB) a náplň jejich vlastní činnosti následovně:

- *vedení správy* (náčelník správy, I. zástupce náčelníka správy, zástupce náčelníka správy)
- *organizační odbor* (shromažďoval a připravoval podklady, materiály a informace pro řídicí činnost náčelníka správy; prováděl rozborovou činnost, soustřeďoval, analyzoval a evidoval vymezené druhy informací pro potřeby správy; zpracovával a předkládal analytické materiály o výsledcích činnosti správy, prováděl dílčí rozborové jednotlivých problematik pro potřebu náčelníka správy a vedoucích funkcí FMV; soustřeďoval, analyzoval a zpracovával poznatky o činnosti sledovaných osob pro potřebu a informaci určených funkcionářů a útvarů; připravoval konečné znění interních předpisů správy a metodických pokynů, zajišťoval jejich vydání)

části, v článku 3, vyjmenovány formy sledování: a) tajné sledování, b) otevřené sledování. V článku 7 jsou vyjmenovány a definovány tzv. dílčí metody sledování. Patří mezi ně doprovodné sledování, dále členěno na: a) sledování řetězem, b) sledování vidlicí, c) sledování paralelní, d) sledování obklíčením. V článku 8 jsou definovány dílčí metody tzv. vstřícného sledování. Patří mezi ně: a) trasové sledování, b) etapové sledování, c) prostorové sledování. Oba výše zmíněné rozkazy vydal a podepsal ministr vnitra doc. PhDr. Jaromír Obzina, CSc. Jejich platnost skončila vydáním rozkazu ministra vnitra ČSSR č. 15/1989 z 26. 9. 1989, kterým byly vydány *Směrnice pro sledování a související kontrarozvědňá opatření (A-oper-IV-1)*. Rozkaz vydal genpor. Ing. František Kincl, ministr vnitra ČSSR.

64 Viz Rozkaz ministra vnitra ČSSR č. 12/1979 ze 14. 6. 1979, kterým byla stanovena odpovědnost za řízení útvarů Federálního MV. Současně jím byl zrušen bod 2 část I rozkazu ministra vnitra ČSSR č. 16/1974 ve znění pozdějších předpisů. Rozkaz vydal ministr vnitra doc. PhDr. Jaromír Obzina, CSc.

65 Srovnej Rozkaz ministra vnitra ČSSR č. 13/1979 ze 4. 7. 1979, kterým byla upravena organizace federálního MV, útvarů SNB řízených federálním Ministerstvem vnitra ČSSR, útvarů vojsk MV, odpovědnost za jejich řízení a vymezení pravomocí náměstků ministra vnitra ČSSR. Správa sledování tvořila společně s dalšími správami tzv. složky StB zařazené v útvarech SNB. Útvary, které tvořily složky StB, jsou vyjmenovány v části II/A výše zmíněného rozkazu. Podle části IV, bodu 1 RMV ČSSR č. 19/1979 zůstala Správa sledování podřízena náměstkovi ministra vnitra ČSSR plk. JUDr. Jánů Kovačovi.

66 Srovnej Rozkaz ministra vnitra ČSSR č. 55/1980 z 29. 12. 1980, kterým byl v souvislosti se změnami v organizaci Správy sledování (IV. správy SNB) vydán nový *Organizační řád Správy sledování*. Rozkaz vydal a podepsal ministr vnitra doc. PhDr. Jaromír Obzina, CSc. Srovnej AMV Praha, f. A-25, i. j. 429, Návrh organizačního řádu Správy sledování z roku 1980 (č.j. SI-00182/02-80).

a distribuci; zajišťoval vystavování krycích průkazů a legalizačních pomůcek, vyřizoval pasové záležitosti při služebních cestách a vedl evidenci služebních a diplomatických pasů; zajišťoval spisovou službu, činnost podatelny, kurýrní službu a metodicky řídil činnost administrativní a spisové služby na správě; vedl centrální evidenci návrhů na sledování, evidenci zjištěných styků a prováděl archivování spisových svazků v rámci správy; zajišťoval výkon služby operačního střediska správy; vedl agendy související s přidělováním bytů, rekreační péče a mezinárodních styků Správy sledování)

- *inspekce náčelníka správy* (prováděla kontrolní a inspekční činnost dle pokynů náčelníka správy; prověřovala plnění úkolů plynoucích z rozkazů a předpisů, prováděla komplexní a tematické prověrky na útvarech sledování StB; prověřovala stížnosti, oznámení a podněty pracovníků správy, předkládala návrhy na řešení těchto problémů)
- *kádrové a školské oddělení* (provádělo tzv. kádrově-výchovnou práci, náborů nových příslušníků, organizovalo vzdělávání příslušníků správy, školení; vedlo kádrové spisy, osobní evidenci pracovníků Správy sledování; provádělo komplexní služební hodnocení příslušníků správy, organizovalo jeho provádění a realizaci případných přijatých závěrů; zpracovávalo návrhy na změny v tabulkách složení a počtů Správy sledování atp.)
- *obranná příprava a ochrana* (zpracovávala a dále upřesňovala plán tzv. zpohotovení, vyčleňování a doplňování sil a prostředků mobilizačního rozvinutí a výjezdu do míst válečné dislokace k plnění zvláštních úkolů; zpracovávala dokumentaci související s plněním úkolů v systému mimořádných bezpečnostních opatření, navrhovala obsahové zaměření nácviků bojové pohotovosti; prováděla vyhodnocení připravenosti příslušníků; měla organizovat, řídit a provádět bojovou a brannou přípravu příslušníků správy)
- *hospodářský odbor* (plnil úkoly finančního a materiálního zabezpečení správy jako samostatně hospodařícího útvaru; zpracovával návrh plánu finančního rozpočtu a návrh materiálního a technického zabezpečení správy; zpracovával rozbory hospodaření; zabezpečoval bojovou, proviantní, výstrojní, dopravní, ubytovací a stavební službu; zabezpečoval provoz a údržbu budov správy; zajišťoval opravy a údržbu motorových vozidel a jejich úpravu pro potřeby sledování; zajišťoval konspiraci motorových vozidel, výcvik a doškolení příslušníků správy v jejich řízení)⁶⁷
- *I. odbor – sledování pro II. a III. správu SNB a pro vojenskou kontrarozvědku* (organizoval a prováděl tajné sledování osob tzv. kontrarozvědně rozpracovaných čs. rozvědkou a Hlavní správou vojenské kontrarozvědky a útvarů vojenské kon-

67 Tamtéž. Postavení náčelníka správy, jeho zástupců a dále náplň činnosti organizačního odboru, inspekce náčelníka, kádrového a školského oddělení, skupiny obrany a ekonomického odboru Správy sledování jsou definovány v části II, článkách 6–14, *Organizačního řádu Správy sledování*.

trarozvědky; zaměřoval se především na tzv. kádrové rozvědky a na agenturu nepřítelů s důrazem na špionážní a další nepřátelskou činnost organizovanou ze zahraničí proti ČSSR a proti tzv. zemím Varšavské smlouvy; prováděl sledování návštěvníků vybraných zastupitelských úřadů za účelem zjištění jejich totožnosti; střežil prostory předpokládané nepřátelské činnosti a mrtvých schránek)

- 2. *odbor* – sledování zastupitelských úřadů, trasové sledování (prováděl tajné sledování určených zastupitelských úřadů a trasovým způsobem sledoval prostory, kde se koncentroval pohyb jejich personálu; podílel se na odhalování nepřátelské činnosti personálu těchto úřadů sledováním jejich režimu a návštěvnosti; spolupracoval s 1. a 2. odborem správy při sledování zájmových osob z personálu i návštěvníků; pomocí technických prostředků prováděl sledování a dokumentaci; získával a budoval síť spolupracovníků, kteří sledovali pohyb zájmových osob na stanovených trasách)
- 3. *odbor* – sledování pro X. správu SNB a XI. správu SNB a pro Správu StB hl. m. Prahy a Středočeského kraje – vnitřní nepřítel (organizoval a prováděl sledování tzv. nepřátelských osob, kontrarozvědně rozpracovávaných Správou kontrarozvědky pro boj proti vnitřnímu nepříteli – X. správa SNB – a Správou kontrarozvědky pro ochranu ekonomiky – XI. správa SNB; dále realizoval požadavky na sledování pro kontrarozvědné a rozvědné útvary StB Správy SNB hl. m. Prahy a Středočeského kraje)
- 4. *odbor* – sledování pro I. správu SNB a Zpravodajskou službu Generálního štábu ČSLA, odborná příprava kádrů (zajišťoval sledování dle požadavků Hlavní správy rozvědky – I. správa SNB – a Zpravodajské služby Generálního štábu ČSLA; prováděl odbornou přípravu kádrů, zajišťoval a prováděl praktický odborný výcvik nově přijatých příslušníků správy, prováděl odbornou praktickou přípravu rozvědných, kontrarozvědných pracovníků a pracovníků ZS GŠ ČSLA v obraně proti sledování; zabezpečoval aplikaci kriminálnětechnických metod v tajném sledování, ověřoval nové pracovní metody a zajišťoval jejich praktické využití u ostatních útvarů sledování StB)
- 5. *odbor* – sledování ubytovacích a restauračních zařízení na území hl. m. Prahy, cizinců z tzv. nesocialistických států [pracovníci prováděli rozpracování (prověrky) zaměstnanců ubytovacích a restauračních zařízení na území hl. m. Prahy a budovali v jejich řadách agenturně-důvěrnickou síť; dále zajišťovali požadavky všech rozvědných a kontrarozvědných útvarů na agenturní obsazení a rozpracování zájmových osob hotelovou agenturou a nasazování a využívání určené zpravodajské techniky; prováděli vlastní vyhledávací činnost k získání státobezpečnostních i jiných poznatků a jejich předání příslušným rozvědným a kontrarozvědným útvarům; prováděli účinná opatření proti kriminálním trestným činům v součinnosti s operativními útvary VB]
- 6. *odbor* – spojovací, operativní a zpravodajská technika (plnil funkci útvaru technického rozvoje spojovací, operativní a zpravodajské techniky pro potřebu sledo-

vání a pro 5. odbor Správy sledování; zajišťoval vybavování sledovacích odborů a 5. odboru správy potřebnými technickými prostředky a provoz a údržbu těchto používaných technických prostředků; zpracovával obrazovou dokumentaci ze sledovacích akcí, prováděl obrazovou dokumentaci ze sledovacích akcí závažného charakteru; prováděl odbornou přípravu a doškolení příslušníků sledovacích odborů a 5. odboru Správy sledování v obsluze a využívání technických prostředků Správy sledování; prováděl kontrolu velmi krátkovlnného rádiového provozu Správy sledování z hlediska organizace, využití a dodržování pracovních zásad; prováděl odborný dohled a zajišťoval provoz průmyslové televizní techniky v ubytovacích a restauračních zařízeních obhospodařovaných Správou sledování na území hl. m. Prahy)⁶⁸

Dále pracovaly na IV. správě FMV poradní a pomocné orgány náčelníka správy. Jednalo se zejména o Štáb náčelníka správy a pracovní komise (trvalého či dočasného charakteru).⁶⁹

K dalším změnám organizační struktury ministerstva došlo až v roce 1982. Tehdy byla upravena organizační struktura Federálního ministerstva vnitra (FMV), která byla realizována podle rozkazu ministra vnitra ČSSR č. 1/1982 ze dne 4. února 1982. Tímto rozkazem byla stanovena organizace FMV, útvarů Sboru národní bezpečnosti podřízených FMV a útvarů podřízených FMV. Mimo jiné jím byly rovněž určeny zásady pro projednávání návrhů, schvalování a vydávání organizačních řádů útvarů FMV, federálních útvarů SNB a útvarů podřízených FMV. Správa sledování (krycí označení IV. správa SNB) byla podle tohoto organizačního řádu zařazena do složek StB federálních útvarů SNB.⁷⁰ I když byla tímto novým rozkazem upravena organizace FMV, zůstal v platnosti rozkaz ministra vnitra č. 55/1980 ze dne 29. prosince 1980 *Organizační řád Správy sledování* a organizační struktura Správy sledování zůstala stejná až do roku 1986. Tehdy se uskutečnily některé její rámcové úpravy.

V roce 1982 došlo také k výrazné změně ve vedení IV. správy SNB. Dne 28. února 1982 odešel do starobního důchodu plk. JUDr. Antonín Kavan, dlouholetý náčelník správy, který stál u jejího zrodu a výrazně se podílel na jejím vybudování. Novým náčelníkem IV. správy SNB byl podle kádrového rozkazu federálního ministra vnitra

68 Tamtéž. Náplň činnosti sledovacích odborů Správy sledování je podrobně rozepsána v části II, člancích 14–19, *Organizačního řádu*.

69 Srovnej Rozkaz ministra vnitra ČSSR č. 55/1980 z 29. 12. 1980, *Organizační řád Správy sledování*, kterým byl v souvislosti se změnami v organizaci správy sledování vydán nový *Organizační řád Správy sledování*. Rozkaz vydal a podepsal ministr vnitra doc. PhDr. Jaromír Obzina, CSc. Problematika tzv. poradních orgánů náčelníka správy byla řešena v části III, článku 20, výše zmíněného rozkazu.

70 Viz Rozkaz ministra vnitra ČSSR č.1/1982 ze 4. 2. 1982, *O organizaci federálního ministerstva vnitra*. Tímto rozkazem byla a) stanovena organizace FMV, útvarů SNB podřízených FMV a útvarů podřízených FMV; b) určeny zásady pro stanovení odpovědnosti a pravomoci vedoucích funkcí FMV za řízení útvarů FMV, federálních útvarů SNB a útvarů podřízených FMV; c) stanoveny zásady pro projednávání návrhů, schvalování a vydávání organizačních řádů útvarů FMV, federálních útvarů SNB a útvarů podřízených FMV. Rozkaz vydal a podepsal ministr vnitra Jaromír Obzina. Zrušen byl rozkazem ministra vnitra ČSSR č. 12/1988.

č. 376/81 ke dni 1. lednu 1982 ustanoven pplk. RSDr. Josef Juřica, dosavadní zástupce náčelníka Správy sledování.⁷¹

Organizace Správy sledování z roku 1980 byla drobněji upravena až rozkazem náčelníka IV. správy SNB (RNS) č. 11/1986 ze dne 3. března 1986 *Změny a přílohy k RMV ČSSR č. 55/1980, Organizační řád správy sledování*. Podle tohoto rozkazu dostala organizační struktura IV. správy SNB následující podobu:

- *vedení správy* (náčelník správy, I. zástupce náčelníka správy, zástupce náčelníka správy)
- *organizačně-operační odbor*
- *inspekce náčelníka* (prováděla kontrolní a inspekční činnost dle pokynů náčelníka správy, prověřovala plnění úkolů plynoucích z rozkazů a předpisů, prováděla komplexní a tematické prověrky na útvech sledování StB, prověřovala stížnosti, oznámení a podněty pracovníků správy, předkládala návrhy na řešení těchto problémů)
- *kádrové oddělení*
- *skupina obrany*
- *ekonomický odbor*
- *1. odbor* (sledování pro II. a III. správu SNB a pro vojenskou kontrarozvědku)
- *2. odbor* (sledování zastupitelských úřadů, trasové sledování)
- *3. odbor* (sledování pro X. a XI. správu SNB a pro Správu StB hl. m. Prahy a Středočeského kraje – vnitřní nepřítel)
- *4. odbor* (sledování pro I. správu SNB a Zpravodajskou správu Generálního štábu ČSLA, odborná příprava kádrů)
- *5. odbor* (sledování ubytovacích a restauračních zařízení na území hl. m. Prahy, cizinců z nesocialistických států)
- *6. odbor* (spojovací, operativní a zpravodajská technika).

Dále pracovaly na IV. správě FMV poradní a pomocné orgány náčelníka správy. Jednalo se zejména o Štáb náčelníka správy a pracovní komise (trvalého či dočasného charakteru).⁷²

Hlavní změny, které nastaly v organizaci složek Správy sledování, se týkaly úpravy

71 Josef Juřica (* 1940), RSDr., podplukovník. Od svého nástupu ke složkám MV v r. 1962 pracoval na Správě sledování. Během let 1962–70 zařazen na I., III. a IV. odboru Správy sledování. V letech 1970–74 absolvoval interní studium Vysoké školy politické ÚV KSČ (r. 1975 – RSDr.), v období let 1974–79 působil jako politický pracovník při Hlavním výboru KSČ I. FMV a v letech 1977–79 byl ředitelem VUML při ideologickém oddělení HV KSČ I. FMV. Svoji kariéru dále budoval na Správě sledování (IV. správa SNB). V letech 1979–81 byl zástupcem náčelníka Správy sledování, 1981–82 působil jako I. zástupce náčelníka Správy sledování. K 1. 1. 1982 byl jmenován náčelníkem IV. správy SNB, 1. 4. 1982 byl mimořádně povýšen do hodnosti podplukovníka. Funkci náčelníka Správy sledování zastával v letech 1982–87. Od 1. 12. 1987 byl Juřica v činné záloze, současně přidělen k XI. správě SNB do kádrové a materiální péče. Zařazen jako náčelník odboru, pověřen zvláštními úkoly. Ke dni 23. 5. 1990 byl Josef Juřica propuštěn ze služebního poměru u SNB. 72 Viz Rozkaz náčelníka IV. správy SNB č. 11/1986 ze dne 3. března 1986, *Změny přílohy k RMV ČSSR č. 55/1980 – Organizační řád Správy sledování*, vydaný pplk. RSDr. Josefem Juřicou, náčelníkem IV. S SNB.

názvu jednotlivých součástí. Tak organizační odbor nahradil organizačně-operační odbor, inspekci náčelníka správy nahradila inspekce náčelníka, kádrové a školské oddělení se změnilo na kádrové oddělení, obranná příprava a ochrana se nově stala skupinou obrany a konečně hospodářský odbor změnil svůj název na ekonomický odbor.⁷³ Tyto změny se pak promítly do všech ostatních částí a článků *Organizačního řádu Správy sledování*, ve kterých byla definována mj. náplň činnosti jednotlivých organizačních složek Správy sledování nebo vztahy a součinnost správy s dalšími útvary. Vlastní náplň činnosti jednotlivých součástí správy však nedoznala nějakých zásadních změn. Úpravy a změny *Organizačního řádu* se nijak nedotkly sledovacích odborů správy.

Závěrem roku 1987 došlo ke změnám v personálním obsazení funkcí ve vedení Správy sledování. Dosavadní náčelník správy, pplk. RSDr. Josef Juřica, byl od 1. prosince 1987 zařazen do činné zálohy a současně přidělen do kádrové a materiální péče XI. správy SNB s pověřením pro zvláštní úkoly. Novým náčelníkem IV. správy SNB byl, podle kádrového rozkazu federálního ministra vnitra č. 475/87, jmenován plk. JUDr. Václav Mencl, který před jmenováním do této funkce působil na Správě sledování jako I. zástupce náčelníka.⁷⁴

Z materiálů dochovaných v archivním fondu IV. správa SNB (Správa sledování), sign. A-25, se podařilo sestavit personální obsazení funkcí náčelníků jednotlivých organizačních složek Správy sledování tak, jak zhruba vypadalo v posledních dvou letech její existence. V letech 1988–89 bylo tedy tvořeno užší vedení Správy sledování těmito důstojníky: ve funkcích zástupců náčelníka správy působili mjr. JUDr. Josef Povejšil (jako I. zástupce náčelníka) a pplk. JUDr. Miloslav Machoň, náčelníkem organizačně-operačního odboru byl mjr. JUDr. Jan Bosák, náčelníkem I. odboru mjr. JUDr. František Malý, náčelníkem II. odboru pplk. JUDr. Vladimír Lacina, náčelníkem III. odboru pplk. JUDr. Jaroslav Kubr, náčelníkem IV. odboru mjr. JUDr. Karel Hejl, náčelníkem V. odboru pplk. JUDr. Bohumil Knop, náčelníkem ekonomického odboru mjr. Ing. Zdeněk Bočan, náčelníkem odboru řízení a výpočetní techniky pplk. JUDr. Jiří Vaněk a náčelníkem oddělení základní přípravy pplk. Václav

73 Tamtéž. Viz změny v části II, článku 5, odstavci 3, písmenech a, b, c, d, e, *Organizačního řádu Správy sledování* z roku 1980.

74 Václav Mencl (* 1940), JUDr., plukovník. Od svého nástupu ke složkám MV v r. 1962 pracoval na Správě sledování, během let 1962–67 působil na I., II. a V. odboru správy. V letech 1967–69 absolvoval denní studium na Střední odborné škole MV ve Slapech nad Vltavou, směr: StB, obor: sledování. V letech 1969–74 byl zařazen na 2. oddělení I. odboru Správy sledování (sledování kádrových rozvěděčků, vizových cizinců, obchodních zástupců a jiných osob z určených kapitalistických států dle požadavků operativních správ). V letech 1975–79 absolvoval denní studium na fakultě StB Vysoké školy SNB v Praze (r. 1985 JUDr.). Během let 1980–84 byl náčelníkem II. odboru IV. správy SNB (sledování zastupitelských úřadů, trasové sledování) a v letech 1984–87 působil jako zástupce náčelníka IV. správy SNB. K 1. 8. 1987 byl povýšen do hodnosti podplukovníka. Náčelníkem Správy sledování byl jmenován podle kádrového rozkazu federálního ministra vnitra č. 475/87, funkci zastával v letech 1987–90. K 1. 11. 1989 mu byla propůjčena hodnost plukovníka. Z funkce náčelníka Správy sledování byl odvolán k 15. 2. 1990 podle rozkazu federálního ministra vnitra č. 277/90 a k 16. 2. 1990 byl zařazen do zálohy. Na základě rozhodnutí prověřkové komise byl k 11. 8. 1990 propuštěn ze služebního poměru příslušníka SNB.

Novák. Podle rozkazu ministra vnitra ČSSR byl č. 12/1988 z 22. července 1988 byla Správa sledování podřízena plk. doc. RSDr. Stanislavu Nezvalovi, náměstkovi ministra.

Poslední zásadnější úprava organizační struktury Správy sledování byla uskutečněna v roce 1989. Byla provedena podle rozkazu náčelníka správy č. 8/1989 ze dne 20. ledna 1989, v jehož příloze byl vydán nový *Organizační řád Správy sledování Sboru národní bezpečnosti*. Tento *Organizační řád* byl vydán v souladu s rozkazem ministra vnitra ČSSR č. 12/1988 o zřízení útvarů FMV a útvarů podřízených FMV.⁷⁵ Současně byl tímto rozkazem zrušen *Organizační řád Správy sledování* vydaný v příloze č. 1 k rozkazu ministra vnitra ČSSR č. 55/1980 a rozkaz náčelníka správy č. 11/1986. Podle rozkazu náčelníka Správy sledování č. 8/1989 z 20. ledna 1989 byla stávající organizační struktura IV. správy SNB změněna do následující podoby:

- *vedení správy*
 - *náčelník správy* (byl přímo podřízen I. námětku ministra vnitra ČSSR; sám přímo řídil svého I. zástupce a zástupce náčelníka správy, organizační a operační odbor, inspekci náčelníka, kádrové oddělení a skupinu obrany)
 - *I. zástupce náčelníka správy* (řídil odbor řízení a výpočetní techniky, 1., 2., 3. a 4. odbor, tedy přímý výkon sledování a analytickou činnost správy)
 - *zástupce náčelníka správy* (řídil 5. odbor, ekonomický odbor, samostatné oddělení základní přípravy a zodpovídal za řízení a kontrolu útvarů sledování StB – 4. odbory správ StB KS SNB a 2. odbor XII. správy SNB – , dále zodpovídal za zabezpečování technického vybavení těchto útvarů a za koordinaci jejich činnosti)⁷⁶
- *organizační a operační odbor* (zejména zabezpečoval podle rezortních předpisů a pokynů náčelníka správy úkoly týkající se vnitřního režimu správy; atd.)
- *inspekce náčelníka* (prováděla kontrolní a inspekční činnost dle pokynů náčelníka správy, prověřovala plnění úkolů plynoucích z rozkazů a předpisů, prováděla komplexní a tematické prověrky na útvarech sledování StB, prověřovala stížnosti, oznámení a podněty pracovníků správy, předkládala návrhy na řešení těchto problémů)
- *kádrové oddělení* (plnilo koncepční, koordinační, výkonné a kontrolní funkce, které vedly k prosazování principů a zásad stanovených pro kádrovou a personální práci; zabezpečovalo dodržování obecně závazných a rezortních předpisů upravujících služební poměr příslušníků SNB a pracovní poměr občanských zaměstnanců na Správě sledování)
- *skupina obrany* (v souladu s příslušnými předpisy prováděla a odborně řídila pří-

75 Viz Rozkaz náčelníka IV. správy SNB č. 8/1989 z 20. 1. 1989, kterým byl vydán nový *Organizační řád Správy sledování Sboru národní bezpečnosti*. Rozkaz vydal plk. JUDr. Václav Mencl, náčelník IV. správy SNB.

76 Tamtéž. Postavení, náplň činnosti a další úkoly náčelníka správy, I. zástupce náčelníka správy a zástupce náčelníka správy (vedení správy) jsou definovány v části II, člancích 5–7, *Organizačního řádu Správy sledování SNB*.

pravy k obraně, organizovala, řídila a ve vymezeném rozsahu prováděla bojovou přípravu příslušníků správy)

- *odbor řízení a výpočetní techniky* – OŘTV (zabezpečoval centralizovanou evidenční, analytickou a informační činnost v rámci Správy sledování a zajišťoval zejména zavádění a využívání výpočetní techniky v činnosti správy; analyzoval poznatky o činnosti sledovaných osob, budoval a vedl centrální evidenční fond správy; zpracovával zprávy o sledování a informace pro potřeby určených funkcionářů FMV a útvarů čs. rozvědky a kontrarozvědky; spolupodílel se na přípravě všech sledovacích akcí výkonných odborů správy, zabezpečoval jejich operativní řízení; v součinnosti se 4. odborem Správy sledování zajišťoval zavádění a využívání výpočetní techniky v analytické, řídicí a také v organizační činnosti správy; podílel se na rozborové činnosti, soustřeďoval, analyzoval a evidoval informace pro potřeby Správy sledování; vedl centrální evidenci všech návrhů na sledování a prováděl archivaci spisových svazků v rámci Správy sledování)
- *oddělení základní přípravy* [zabezpečovalo základní praktický výcvik nově přijatých příslušníků Správy sledování a útvarů sledování správ StB krajských správ SNB; připravovalo odborné doškolovací kurzy sledování, organizovalo také praktická cvičení pro účastníky těchto kurzů a podle požadavků Ústavu zahraničního studia VŠ SNB Praha; zabezpečovalo dále využívání kriminalistických metod (např. nástrahové prostředky, služební psi a pachové stopy) a vrtulníků Letecké správy SNB v procesu sledování]
- *ekonomický odbor* (pracovníci odboru plnili úkoly materiálně-technického zabezpečení činnosti Správy sledování jako samostatně hospodařícího útvaru; dále zajišťovali výcvik a doškolování příslušníků správy v řízení motorových vozidel; zabezpečovali a prováděli opatření plynoucí správě z předpisů a nařízení o vodohospodářské a energetické činnosti protipožární ochraně a bezpečnosti práce)⁷⁷
- *sledovací odbory*
 - *1. odbor* – sledování vnějšího protivníka (byl výkonným sledovacím odborem s hlavním zaměřením na boj proti nepřátelské činnosti tzv. kádrových rozvědčků speciálních služeb protivníka, legalizovaných v diplomatických funkcích na zastupitelských úřadech tzv. kapitalistických států v ČSSR; ve spolupráci s OŘTV, oddělením základní přípravy a ostatními výkonnými odbory prováděl odbornou praktickou přípravu příslušníků útvarů čs. rozvědky a kontrarozvědky v obraně proti sledování; prováděl praktická cvičení pro posluchače Důstojnické školy SNB v Praze-Ruzyni a pro účastníky odborných zdokonalovacích kurzů)
 - *2. odbor* – sledování zastupitelských úřadů [prováděl tzv. veřejnobezpečnostní

⁷⁷ Tamtéž. Postavení a náplň činnosti organizačního a operačního odboru, inspekce náčelníka, kádrového oddělení, skupiny obrany, odboru řízení a výpočetní techniky, oddělení základní přípravy a ekonomického odboru jsou definovány v části II, člancích 8–14, *Organizačního řádu Správy sledování SNB*.

ochranu a sledování vybraných zastupitelských úřadů na území hl. m. Prahy a trasovým způsobem (tj. za pomoci tajných spolupracovníků trasového sledování) sledoval prostory, ve kterých se koncentroval pohyb personálu vybraných zastupitelských úřadů; podílel se na odhalování nepřátelské činnosti zájmových osob se vztahem k vybraným zastupitelským úřadům]

- 3. *odbor* – sledování vnitřního protivníka [byl výkonným sledovacím odborem, který prováděl sledování osob tzv. rozpracovaných útvarů čs. rozvědky a kontrarozvědky (jednalo se zejména o vízové cizince a čs. občany podezřelé ze závažné trestné činnosti a o ochranu čs. ekonomiky); dále prováděl praktickou přípravu příslušníků čs. rozvědky a kontrarozvědky v obraně proti sledování a praktická cvičení pro posluchače Důstojnické školy SNB v Praze-Ruzyni a pro účastníky odborných zdokonalovacích kurzů]
- 4. *odbor* – kontrarozvědné rozpracování stanovených ubytovacích a restauračních zařízení a vnitřního sledování [plnil úkoly plynoucí z jeho zaměření na území hl. m. Prahy; v součinnosti s operativními útvary VB prováděl opatření zaměřená proti kriminální trestné činnosti ve stanovených ubytovacích a restauračních zařízeních (zejména v oblasti hospodářské a tzv. valutové trestné činnosti, prostituce, omamných prostředků atd.); plnil úkoly vyžadované ostatními výkonnými odbory Správy sledování, a to ve spojitosti se sledováním uvnitř rozpracovaných objektů (tzv. vnitřní sledování); zabezpečoval vystavování krycích občanských průkazů, krycích průkazů a legalizačních pomůcek, vyřizoval pasové záležitosti a vedl evidenci služebních a diplomatických pasů; budoval tzv. poznatkový fond na zabezpečování vlastní analytické činnosti a činnosti OŘTV při využití výpočetní techniky; zajišťoval úkoly spojené s kontrarozvědnou ochranou objektů Správy sledování]

● *technické zázemí*

- 5. *odbor* (technické zabezpečení; plnil úkoly na úseku spojovací, zabezpečovací, operativní a zpravodajské techniky pro potřeby Správy sledování a útvarů sledování správ StB KS SNB, na vybraných akcích i přímo prováděl obrazovou dokumentaci; zajišťoval doškolovací a kontrolní činnost v oblasti své působnosti)

Poradním orgánem náčelníka Správy sledování zůstal i tentokrát především štáb náčelníka. Také podle tohoto *Organizačního řádu* mohl podle potřeby náčelník správy zřizovat další stálé nebo dočasné poradní orgány a komise pro řešení určitých problémů.⁷⁸

Základní úkoly Správy sledování zůstaly samozřejmě stejné i při úpravách a změnách

⁷⁸ Úkoly sledovacích odborů IV. správy SNB jsou podrobně rozepsány v části II, článkách č. 15–19, *Organizačního řádu Správy sledování SNB*, poradní orgány náčelníka jsou definovány v části III, článku 20. Srovnaj AMV Praha, f. A-25, i. j. 433, *Organizační řád Správy sledování*, připomínkové řízení, r. 1988.

nách organizační struktury v roce 1989. V oblasti problematiky sledování mezi ně patřilo zejména:

„a) odhalování nepřátelské činnosti sledováním, prováděným na základě požadavků útvarů čs. rozvědky a kontrarozvědky, a provedení její dokumentace a zpracování; b) předcházení a zabraňování nepřátelské činnosti agentů a kádrových rozvědčků speciálních služeb protivníka a dalších nepřátelsky zaměřených osob na území Československé socialistické republiky, a to na základě rozhodnutí útvarů čs. rozvědky a kontrarozvědky; c) provádění sledování vybraných zastupitelských úřadů a podíl na odhalování nepřátelské činnosti jejich personálu – na základě požadavků čs. kontrarozvědky; d) řízení a zabezpečování sledovacích akcí celostátního významu určených čs. kontrarozvědkou; e) jen ve výjimečných případech provádění otevřeného sledování kontrarozvědně rozpracovaných⁷⁹ osob; f) provádění analytické, evidenční a archivační činnosti, zajišťování zavádění a využívání výpočetní techniky v analytické a řídicí činnosti a zpracování informací pro potřeby určených funkcionářů Federálního ministerstva vnitra a čs. rozvědky a kontrarozvědky; g) uplatnění specifických forem a metod sledování ve své činnosti a zabezpečení jejich rozvoje; h) využívání některých zpravodajsko-technických, operativně-technických, zabezpečovacích a spojovacích prostředků k zabezpečení výkonu sledování a jeho konspirace; ch) provádění kontrarozvědního rozpracování a ochrany stanovených ubytovacích a restauračních zařízení na území hlavního města Prahy; i) spolupráce s útvary SNB při zajištění bezpečnostních úkolů, zejména kontrarozvědního charakteru, při přísném zachování osobní konspirace příslušníků správy; j) provádění odborné praktické přípravy pracovníků čs. rozvědky a kontrarozvědky v obraně proti sledování; k) vydávání metodických pokynů k problematice sledování a navrhování hlavních zásad a znění předpisů týkajících se sledování; zabezpečení činnosti operačního střediska správy a úkolů vyplývajících z informační povinnosti ve vztahu k vedoucím funkcionářům Federálního ministerstva vnitra...“ atd.⁸⁰

V roce 1989 došlo k vydání nových směrnic pro sledování, kterými se Správa sledování při své činnosti řídila. *Směrnice pro sledování a související kontrarozvědná opatření (A-oper-IV-1)* byly vydány v příloze rozkazu ministra vnitra ČSSR č. 15/1989.⁸¹ Tyto materiály obsahují celou řadu důležitých ustanovení, mj. v nich byl stanoven postup při uplatňování sledování a souvisejících kontrarozvědných opa-

79 Rozpracováním byla v terminologii útvarů StB nazývána činnost, která směřovala k odhalení, evidenci a dokumentaci „protistátní“ činnosti. Ve skupinových a osobních svazcích měly být podle příslušných směrnic evidovány „rozpracované“ osoby, o kterých existovaly „prověřené“ poznatky o protistátní činnosti. V signálních svazcích pak osoby, u nichž se měl ve stanovené lhůtě prověřit získaný poznatek (tzv. signál). V pozorovacích svazcích byly vedeny osoby představující „operativní zájem StB“, které měly být dlouhodobě pozorovány.

80 Základní úkoly IV. správy SNB jsou podrobně rozepsány v článku č. 3 *Organizačního řádu Správy sledování SNB*, vydaného RNS č. 8/1989 z 20. 1. 1989

81 Viz Rozkaz ministra vnitra ČSSR č. 15/1989 z 26. 9. 1989 *Směrnice pro sledování a související kontrarozvědná opatření (A-oper-IV-1)*. Rozkaz vydal genpor. Ing. František Kincl, ministr vnitra ČSSR.

tření v objektech tzv. zvláštního zájmu⁸² pracovníky určených útvarů, jejichž činnost byla upravena zvláštními předpisy, na celém území ČSSR.⁸³

K dalším, poměrně drobným, změnám, úpravám a doplněním *Organizačního řádu Správy sledování SNB*, vydaného v příloze rozkazu náčelníka IV. správy SNB č. 8/1989 ze dne 20. ledna 1989, došlo již 11. dubna 1989, tedy krátce po jeho vydání. Došlo k nim jednak na základě vydání zákona č. 194/1988 Sb. o působnosti federálních ústředních orgánů státní správy, jednak na základě vydání některých nových rezortních předpisů. Jednalo se zejména o rozkaz ministra vnitra ČSSR č. 4/1989, kterým byl zřízen odbor obrany Federálního ministerstva vnitra, a o nařízení ministra vnitra ČSSR č. 5/1989, kterým se měnil a doplňoval *Organizační řád* Federálního ministerstva vnitra.⁸⁴ Důležitou změnou, která se projevila již ve vydání *Organizačního řádu* z 20. ledna 1989, byla reorganizace, kterou došlo ke zrušení náplně činnosti 4. odboru a k vytvoření odboru řízení a výpočetní techniky (OŘTV) a oddělení základní přípravy. Výše uvedené změny měly přispět k vytvoření jednotného analytického systému IV. správy SNB. Dalším úkolem pak mělo být vytvoření operačního střediska řízení Správy sledování, které mělo analyzovat a vyhodnocovat veškeré poznatky získané ze sledování a zabezpečovat jejich další využití a předávání II. správě SNB (kontrarozvědce). Výpočetní technika začala v této problematice (evidence, analyzování a vyhodnocení) hrát zásadní roli. Svědčí o tom i snaha o vytvoření výše zmíněného operačního střediska řízení.⁸⁵

V této souvislosti je vhodné zmínit alespoň část agendy, která vznikla z činnosti sledovacích odborů Správy sledování. Jedná se o objektové svazky prvotně registrované na Správě sledování. V registračních a archivních protokolech bylo nalezeno celkem 329 záznamů o těchto objektových svazcích, které vznikly v období let 1954–89. Sledovací akce prováděla Správa sledování na základě žádostí operativních součástí, které s výsledky ze sledovacích akcí dále pracovaly. Nicméně i záznamy z těchto objektových svazků měly být jistě zpracovávány za pomoci výpočetní techniky.⁸⁶

82 Objekty zvláštního zájmu jsou v tomto případě míněna např. vybraná ubytovací zařízení a podniky veřejného stravování.

83 Jedná se zejména o Rozkaz ministra vnitra (dále RMV) ČSSR č. 2/1978 *Směrnice pro činnost pracovníků kontrarozvědky (A-oper-I-1)* z 25. 1. 1978; RMV ČSSR č. 3/1978 *Směrnice pro práci se spolupracovníky kontrarozvědky (A-oper-I-3)* z 25. 1. 1978, ve znění RMV ČSSR č. 2/1986 a č. 14/1988; RMV ČSSR č. 4/1978 *Směrnice pro evidenci, statistiku a administrativu při kontrarozvědné činnosti (A-oper-II-1)* z 25. 1. 1978, ve znění RMV ČSSR č. 17/1985.

84 Viz AMV Praha, f. A-25, i. j. 433, *Změny a doplnění Organizačního řádu Správy sledování SNB*. Materiál vydal 11. 4. 1989 pplk. JUDr. Václav Mencl, náčelník IV. správy SNB, pod č.j. SI-00126/02-88.

85 AMV Praha, f. A-25, i. j. 434, *Zhodnocení současné organizační struktury IV. správy SNB*, zpráva pro genpor. Ing. Aloje Lorence, CSc., I. náměstka ministra vnitra ČSSR, z 8. 9. 1989. Materiál má č.j. SI-00124/02-89. Tamtéž, f. A-25, i. j. 434, *Návrh nové koncepce práce 4. odboru IV. správy SNB a návrh organizačního členění tohoto odboru*. Materiál z 15. 2. 1990, č.j. SI-0014/02-90.

86 Objektové svazky vedené (prvotně registrované) na Správě sledování: Na základě registračních protokolů (jsou úplněji zachovány zhruba od poloviny 50. let 20. stol.) uložených v oddělení vyšetřovacích a operativních svazků se podařilo zjistit celkem 329 záznamů o objektových svazcích, které byly prvotně registrované na Správě sledování MV. První záznam o registraci objektového svazku je z 6. 10. 1954 pod registračním číslem 00047 (byl veden na Hlavní správu výzkumu) a poslední je ze 17. 5. 1989 pod registračním číslem 37277 (kontrarozvědná ochrana budov, krycí název *IŘD*

V té době, tedy na přelomu let 1989 a 1990, však již neměla Správa sledování Sboru národní bezpečnosti (IV. správa SNB) před sebou dlouhou existenci. Byla zrušena ke dni 15. února 1990 rozkazem ministra vnitra ČSSR č. 16/1990 JUDr. Richarda Sacherera, a to v souvislosti se společenskými a politickými změnami v Československu, které se udály na sklonku roku 1989 a probíhaly následně v 90. letech 20. století.⁸⁷ Výše zmíněným rozkazem byl mj. zřízen Úřad Federálního ministerstva vnitra pro ochranu ústavy a demokracie, do jehož působnosti byla zařazena rovněž problematika sledování.

Shrnutí

Útvar, jehož pracovní náplní bylo jednak sledování čs. občanů, kteří byli, řečeno terminologií komunistického režimu „*důvodně podezřelí z nepřátelské činnosti proti společenskému a státnímu zřízení ČSSR*“, jednak občanů států považovaných komunistickým režimem za nepřátelské, prodělal ve službách tohoto režimu poměrně dlouhý a z badatelského hlediska jistě zajímavý vývoj. Na závěr tohoto „přehledu“ se nabízí provést určité shrnutí počtu organizačních změn, které se uskutečnily ve sledovaném období let 1948–89 (1990). Tyto úpravy a změny, které se týkaly organizační struktury a náplně činnosti jednotlivých součástí útvaru sledování, v podstatě vždy předurčovaly zaměření a náplň činnosti této důležité složky Státní bezpečnosti.

Můžeme si vytýčit několik klíčových momentů ve vývoji organizačního uspořádání tohoto útvaru, které většinou úzce souvisely se změnami a úpravami organizace ce-

Jinonice). Soupis objektových svazků Správy sledování (VII. Správy, později IV. správy FMV) byl proveden z registračních protokolů. Záznamy byly nalezeny v časovém rozpětí let 1954–63, 1972, 1976–77, 1982–89. Z dochovaných záznamů se dá poměrně dobře vysledovat zaměření jednotlivých objektových svazků. Nabízí se zde zejména provést přehled jejich zaměření v několika časových úsecích sledovaného časového období let 1954–89. Tak v 50. letech (léta 1954–59) byly objektové svazky zaměřeny na ministerstva a centrální státní úřady, výzkumné ústavy, podniky zahraničního obchodu, významné národní podniky, banky a vysoké školy. Ve sledovaném období let 1954–59 bylo na Správě sledování prvotně registrováno celkem 214 objektových svazků, z tohoto počtu 83 svazků v roce 1954, 14 svazků v roce 1955, 3 svazky v roce 1956, 1 svazek v roce 1957, 110 svazků v roce 1958 a 3 svazky v roce 1959. Žádný z těchto svazků neměl krycí označení. V 60. letech (léta 1960–63) byly objektové svazky (prvotně registrované na Správě sledování) zaměřeny na spoje, kontrolu telefonního a telegrafního spojení, dále na radiokomunikace, dopravu; pokračuje zaměření na výzkumné ústavy z těchto oblastí a nově se objevuje RVHP a její stálé komise. Ve sledovaném období let 1960–63 bylo na Správě sledování prvotně registrováno celkem 58 objektových svazků. Z tohoto počtu 4 svazky v roce 1960, 3 svazky v roce 1961, 3 svazky v roce 1962 a 48 svazků v roce 1963. Žádný z těchto svazků neměl krycí označení. V 70. letech (léta 1972, 1976–77) byly objektové svazky zaměřeny na hotely. Ve sledovaném období let 1972, 1976–77 bylo na Správě sledování MV prvotně registrováno celkem 22 objektových svazků. Z tohoto počtu 1 v roce 1972, 20 v roce 1976 (14 svazků bylo registrováno k 11. listopadu 1976, 6 svazků bylo registrováno k 15. listopadu 1976) a 1 svazek v roce 1977. Všechny výše zmíněné svazky byly označeny krycím jménem. Z 99 % bylo použito jméno hotelu nebo jiného ubytovacího zařízení jako krycí jméno svazku. Obdobná situace byla v 80. letech (léta 1982–89). Objektové svazky, prvotně registrované na Správě sledování, byly zaměřeny na hotely a jiná ubytovací zařízení. Ve sledovaném období let 1982–89 bylo na Správě sledování prvotně registrováno celkem 35 objektových svazků. Z tohoto množství 1 v roce 1982, 7 v roce 1983, 11 v roce 1984, 4 v roce 1985, 8 v roce 1986, 2 v roce 1987, 0 v roce 1988 a 2 v roce 1989. Všechny tyto objektové svazky měly krycí názvy shodné s názvy hotelů a dalších ubytovacích zařízení, na které byly vedeny. Všechny 35 svazků založených na ubytovacích zařízeních v 80. letech bylo skartováno v roce 1989. Dva svazky byly zničeny 6. 12. 1989 a zbylých 33 svazků 8. 12. 1989.

⁸⁷ Jedná se o rozkaz ministra vnitra ČSSR č. 16/1990 z 31. 1. 1990, kterým došlo ke zrušení útvarů Federálního ministerstva vnitra, útvarů Sboru národní bezpečnosti – složek StB, podřízených Federálnímu ministerstvu vnitra. Tímto rozkazem byly nové zřízeny útvary Federálního ministerstva vnitra ČSSR. Rozkaz vydal JUDr. Richard Sacher, ministr vnitra ČSSR.

lého ministerstva a jeho dalších složek. Organizační vývoj útvaru sledování je rozebrán chronologicky, po jednotlivých desetiletích 20. století. Doba 50. let 20. století je charakteristická poměrně velkým množstvím organizačních úprav, které se uskutečnily v rezortu MV a MNB. Bezesporu zásadním mezníkem pro tyto změny je rok 1948, kdy komunisté převzali moc ve státě. Dále následuje rok 1950, kdy vzniklo Ministerstvo národní bezpečnosti. Léta 1948–53 jsou obdobím, ve kterém docházelo poměrně často k celé řadě úprav a změn. Do roku 1950 byl útvar sledování součástí Skupiny I. Bezpečnost, odboru BA, skupiny BAa jako její IV. sektor. Zhruba od pololetí roku 1950, po zřízení Ministerstva národní bezpečnosti, bylo sledování včleněno do V. sektoru nově zřízeného Velitelství StB, pozdější Hlavní správy StB. Úpravy organizace složek StB tehdy vycházely v podobě výnosů, později rozkazů nebo tajných rozkazů ministra, rozkazů náměstka ministra nebo velitele StB. V poměrně krátkém časovém úseku bylo tehdy provedeno velké množství organizačních změn, ovšem celá řada dochovaných návrhů nebyla nikdy realizována. Do roku 1953 se tento útvar nezabýval pouze sledováním zájmových osob, sledováním diplomatů střezem určených ambasad, do jeho kompetence patřila také hotelová agentura, dále pak ustanovka (identifikace osob), zatýkání osob, domovní prohlídky, eskorty osob, cenzura zahraniční a vnitrostátní pošty. V pozdějších letech je vidět určitá „specializace“, která směřovala především ke sledování. Dalším mezníkem je rok 1953. Tehdy došlo k opětovnému sloučení Ministerstva národní bezpečnosti s Ministerstvem vnitra v jeden úřad. V rámci těchto změn se stal útvar sledování Správou sledování, které byl přidělen krycí název VII. správa MV. Úkoly VII. správy MV a 7. odborů krajských správ Ministerstva vnitra byly obsaženy ve statutu VII. správy MV, který byl schválen na 39. schůzi bezpečnostního kolegia ministra vnitra v roce 1954. V roce 1955 vydal ministr vnitra nový statut a instrukce o práci VII. správy MV a 7. odborů krajských správ Ministerstva vnitra ČSR. K další úpravě organizace a naplně činnosti Správy sledování pak došlo v polovině roku 1956. Tehdy byla zrušena jednak zatýkácí oddělení u VII. správy MV, jednak zatýkácí skupiny 7. odborů krajských správ. Nahradila je zatýkácí oddělení u Správy vyšetřování Ministerstva vnitra a také u odborů vyšetřování krajských správ Ministerstva vnitra, kam byl jejich personál převeden.

Během 60. let 20. století proběhlo v rezortu Ministerstva vnitra několik zásadních změn, které se pochopitelně dotkly také organizace Správy sledování. Počátkem roku 1961 bylo na Správě sledování zřízeno 4. samostatné oddělení. V tomto oddělení došlo ke sloučení agendy vnitřního oddělení a oddělení kádrového. Toto oddělení bylo později, v roce 1964, zrušeno a na jeho místě byly zřízeny dva samostatné útvary (organizační složky) Správy sledování. Jednalo se o sekretariát správy a oddělení kádrové. Rok 1964 je pro „sledovačku“ důležitým mezníkem. Začátkem tohoto roku byla stanovena nová organizace Ministerstva vnitra. Současně došlo k určení nových krycích označení a spisových značek všech součástí ministerstva. V rámci této reorganizace se „sledovačka“ stala Správou sledování a ochrany zastupitelských úřadů

kapitalistických států Ministerstva vnitra ČSR s krycím názvem IV. správa MV. Na sklonku roku 1964 byl v souvislosti s výše uvedenými změnami vydán nový statut IV. správy MV. Tento útvar se nadále zabýval sledováním zájmových osob, sledováním diplomatů a střežením určených ambasad. Prováděl také tajné sledování osob, které navštěvovaly tyto úřady. Do jeho kompetence patřila nadále hotelová agentura. V roce 1966 došlo opětovně k integraci operativních správ (s výjimkou rozvědny) pod jedno velení. Byla totiž znovu vytvořena Hlavní správa Státní bezpečnosti, do které byly začleněny kontrarozvědná správa Ministerstva vnitra (II. správa MV), Hlavní správa vojenské kontrarozvědky (III. správa MV), Správa sledování (IV. správa MV) z centrály Ministerstva vnitra a dále I. zvláštní odbor Ministerstva vnitra. Od roku 1966 byla tedy IV. správa MV (Správa sledování), v rámci celkové reorganizace Ministerstva vnitra, začleněna do nově vytvořené Hlavní správy Státní bezpečnosti (HS StB). Ve složkách HS StB byla Správa sledování začleněna až do počátku roku 1969, kdy došlo ke zřízení Federální správy Zpravodajské služby. Tehdy se uskutečnila další zásadní reorganizace Ministerstva vnitra. Byla realizována v úzké souvislosti se státoprávními změnami, ke kterým došlo po schválení ústavního zákona č. 171/1968 Sb. V rámci těchto změn byla jednak nově zřízena ministerstva vnitra České socialistické republiky a Slovenské socialistické republiky, jednak vzniklo Federální ministerstvo vnitra Československé socialistické republiky. Federální správa Zpravodajské služby (FS ZS) byla zřízena jako útvar výkonného aparátu. Organizace byla tvořena: Hlavní správou rozvědky, Hlavní správou kontrarozvědky, Správou vojenské kontrarozvědky, Správou zpravodajské techniky a Správou sledování. Také po začlenění do složek FS ZS prováděla především sledování na vyžádání operativních součástí FS ZS a Zpravodajské správy Generálního štábu MNO. Prováděla základní sledování, budovala síť důvěrníků, prováděla trasové sledování a sledování pohybu kádrových rozvědků, případně i jiných osob ve vytipovaných či z jiných důvodů operativně zajímavých prostorách v souladu se zájmy příslušných operativních součástí FS ZS. Dále prováděla sledování zastupitelských úřadů tzv. kapitalistických států, prováděla stabilní či namátkové sledování (pozorování) rezidentur na zastupitelských úřadech tzv. kapitalistických států, určených pracovišti čs. kontrarozvědky. Zajišťovala odbornou přípravu a výcvik vlastních i svěřených příslušníků operativních součástí FS ZS, Hlavní správy StB ČSR, Hlavní správy StB SSR a Zpravodajské správy Generálního štábu MNO.

Také v období 70. let 20. století proběhlo několik zásadních změn a úprav, které se dotkly všech organizačních složek Ministerstva vnitra. V roce 1971 byla zrušena Federální správa Zpravodajské služby a Správa sledování byla jako samostatný útvar, pod krycím názvem IV. správa FMV, začleněna do výkonného aparátu Federálního ministerstva vnitra ČSSR. Současně byl koncem roku 1971 vydán nový *Organizační řád Správy sledování* FMV a došlo k určitým úpravám organizační struktury správy. V průběhu 70. let 20. století byla Správa sledování organizačně tvořena vedením správy, sedmi odbory, třemi odděleními, inspekcí náčelníka správy a skupinou obrany.

K určité dílčí úpravě organizace složek Správy sledování došlo v roce 1976. Tehdy byl zřízen 8. odbor IV. správy FMV. Větší úprava organizační struktury Správy sledování byla realizována v roce 1978, kdy byl vydán nový *Organizační řád* Správy sledování. V roce 1979 bylo ministrem vnitra ČSSR nově upraveno postavení Správy sledování v rámci organizace FMV a útvarů ministerstvu podřízených. Správa sledování byla s účinností od 1. srpna 1979 začleněna mezi složky StB, které tvořily útvary Sboru národní bezpečnosti podřízené Federálnímu ministerstvu vnitra ČSSR. Současně došla správa staronové krycí označení IV. správa SNB.

V 80. letech 20. století bylo realizováno několik organizačních změn, které se týkaly jednak celého Federálního ministerstva vnitra ČSSR, jednak Správy sledování. Ta pracovala až do konce roku 1980 podle *Organizačního řádu* z roku 1978. Na sklonku roku 1980 však byla provedena další změna a úprava podoby útvarů, které organizačně správu tvořily. Dne 29. prosince 1980 byl vydán nový *Organizační řád* Správy sledování. K dalším změnám organizační struktury ministerstva došlo až v roce 1982. Tehdy byla stanovena nová organizace FMV, útvarů Sboru národní bezpečnosti podřízených FMV a útvarů podřízených FMV. Mimo jiné jím byly rovněž určeny zásady pro projednávání návrhů, schvalování a vydávání organizačních řádů útvarů FMV, federálních útvarů SNB a útvarů podřízených FMV. Správa sledování, pod krycím označením IV. správa SNB, byla podle tohoto *Organizačního řádu* zařazena do složek StB federálních útvarů SNB. Její organizace byla drobněji upravena až rozkazem náčelníka IV. správy SNB č. 11/1986. Hlavní změny, které nastaly v organizaci složek Správy sledování, se týkaly úpravy názvu jednotlivých součástí. Vlastní náplň činnosti jednotlivých součástí správy však nedoznala nějakých zásadních změn. Úpravy a změny *Organizačního řádu* se nijak nedotkly sledovacích odborů správy. Poslední zásadnější úprava organizační struktury Správy sledování byla uskutečněna v roce 1989. Byla provedena podle rozkazu náčelníka IV. správy SNB č. 8/1989, v jehož příloze byl vydán nový *Organizační řád Správy sledování Sboru národní bezpečnosti*. Tento *Organizační řád* byl vydán v souladu s rozkazem ministra vnitra ČSSR č. 12/1988 o zřízení útvarů FMV a útvarů podřízených FMV. Důležitou změnou, která se projevila již krátce po vydání *Organizačního řádu*, byla reorganizace, která měla přispět k vytvoření jednotného analytického systému IV. správy SNB. Dalším úkolem pak mělo být vytvoření operačního střediska řízení Správy sledování, které mělo analyzovat a vyhodnocovat veškeré poznatky získané ze sledování a zabezpečovat jejich další využití a předávání II. správě SNB (kontrarozvědce). Výpočetní technika začala v této problematice (evidence, analyzování a vyhodnocení) hrát zásadní roli. Na přelomu let 1989 a 1990 však již neměla Správa sledování před sebou dlouhou existenci. Byla zrušena počátkem roku 1990 v souvislosti se společenskými a politickými změnami v Československu známými jako *Sametová revoluce*, které se udály až na samém sklonku roku 1989 a probíhaly následně v 90. letech 20. století.

Organizační vývoj Správy sledování ve sledovaném období let 1948–89 (1990) byl pochopitelně úzce spjat s organizačním vývojem Ministerstva vnitra, Ministerstva ná-

rodní bezpečnosti a dalších složek a útvarů, které byly těmto ministerstvům podřízené. Změny organizace Správy sledování byly prováděny v souladu s potřebami vládnoucího režimu a vždy směřovaly k tomu, aby tato složka Státní bezpečnosti sloužila jeho zájmům co nejlépe.

Historie útvaru sledování, zasazená nejenom do rámce Státní bezpečnosti a represivních složek minulého režimu vůbec, ale také do dějin komunistického Československa, nebyla předmětem této materiálové studie. Mohla by však podnítit zájem badatelů o toto téma, které není zcela jistě bez zajímavosti pro historika nejnovějších dějin.

ARCHIVNÍ PRAMENY

Archiv MV ČR, oddělení vyšetřovacích a operativních spisů

- Fondy objektových svazků (archivní protokoly)
- Sběrka RP (registrační protokoly)

Archiv MV ČR, oddělení Praha

- Studijní ústav, fond č. 310 (Velitelství StB, 1945–53)
- Fond A-6/3 (Organizační a vnitřní správa FMV, III. díl – TR MNB a MV, 1951–56)
- Fond A-6/4 (Organizační a vnitřní správa FMV, IV. díl – R MNB a MV, 1951–70)
- Fond A-25 (IV. správa SNB – Správa sledování)

Archiv MV ČR, oddělení Brno-Kanice

- Fond A-2/1 (Sekretariát ministra vnitra, I. díl)
- Fond A-7 (Sekretariát náměstka ministra vnitra plk. Jaroslava Klímy)
- Fond A-13 (Sekretariát náměstka ministra vnitra plk. JUDr. Františka Vaška, 1968–69)
- Fond A-18 (Zpravodajský odbor Federální správy Zpravodajské služby)

PUBLIKOVANÉ PRAMENY

- Kádrové rozkazy ministra vnitra
- Přehled o vývoji organizace a početních stavů centrálních útvarů Federálního ministerstva vnitra
- Rozkazy ministra národní bezpečnosti
- Tajné rozkazy ministra národní bezpečnosti
- Rozkazy ministra vnitra
- Rozkazy ministra vnitra ČSSR
- Rozkazy náčelníka správy
- Věstník Ministerstva vnitra

POUŽITÉ ZKRATKY

AMV ČR	Archiv Ministerstva vnitra České republiky
ČR	Česká republika
ČSR	Československá republika; Česká socialistická republika
ČSSR	Československá socialistická republika
f.	fond
FMV	Federální ministerstvo (ministr) vnitra
FS ZS	Federální správa Zpravodajské služby
GŠ ČSLA	Generální štáb Československé lidové armády
HS StB	Hlavní správa Státní bezpečnosti
HV KSČ FMV	Hlavní výbor Komunistické strany Československa Federálního mi- nisterstva vnitra
i. j.	inventární jednotka
KR FMV	kádrový rozkaz federálního ministra vnitra
KR MV	kádrový rozkaz ministra vnitra
KR NMV	kádrový rozkaz náměstka ministra vnitra
KSČ	Komunistická strana Československa
KS	krajská správa
KS MV	krajská správa Ministerstva vnitra
KS SNB	krajská správa Sboru národní bezpečnosti
KS StB	krajská správa Státní bezpečnosti
KV	krajské velitelství
MNB	Ministerstvo (ministr) národní bezpečnosti
MNO	Ministerstvo národní obrany
MV	Ministerstvo (ministr) vnitra
NB	Národní bezpečnost
NMV	náměstek ministra vnitra
OŘTV	odbor řízení a výpočetní techniky
PB	politické byro
R MNB	rozkaz ministra národní bezpečnosti
R MV	rozkaz ministra vnitra
R NS	rozkaz náčelníka správy
R NMV	rozkaz náměstka ministra vnitra
ROH	Revoluční odborové hnutí
RVHP	Rada vzájemné hospodářské pomoci
SNB	Sbor národní bezpečnosti
SSR	Slovenská socialistická republika
StB	Státní bezpečnost
TR MNB	tajný rozkaz ministra národní bezpečnosti
TR MV	tajný rozkaz ministra vnitra

ÚV KSČ	Ústřední výbor Komunistické strany Československa
VB	Veřejná bezpečnost
V StB	Velitelství (velitel) Státní bezpečnosti
VKR	Vojenská kontrarozvědka
ZS GŠ ČSLA	Zpravodajská správa Generálního štábu Československé lidové armády